

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**Щодо застосування окремих положень
Закону України «Про запобігання корупції»
стосовно запобігання та врегулювання
конфлікту інтересів, дотримання обмежень
щодо запобігання корупції**

ЗМІСТ

Вступ.....	9
1. Особи, на яких поширюються вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та обмеження щодо запобігання корупції.....	11
2. Конфлікт інтересів та його складові.....	15
2.1. Основні складові конфлікту інтересів.....	15
2.2. Приватний інтерес.....	15
2.2.1. Типові приклади наявності приватного інтересу.....	16
2.3. Службові повноваження та їх дискреційний характер.....	17
2.3.1. Визначення дискреційних повноважень.....	18
2.3.2. Приклади наявності/відсутності дискреційних повноважень.....	19
2.3.3. Приклад відсутності службових повноважень.....	21
2.4. Суперечність між приватним інтересом та повноваженнями.....	21
2.5. Відмінність між потенційним та реальним конфліктом інтересів... ..	22
2.5.1. Приклад різниці між потенційним та реальним конфліктом інтересів.....	23
3. Обов'язки у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів.....	24
3.1. Обов'язок вживати заходів щодо недопущення виникнення реального та потенційного конфлікту інтересів.....	24
3.2. Обов'язок повідомляти про наявність реального чи потенційного конфлікту інтересів.....	25
3.3. Обов'язок не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів.....	26
3.4. Обов'язок вживати заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.....	26
3.5. Алгоритм дій у випадку виникнення конфлікту інтересів.....	27
4. Дії особи у разі існування сумнівів щодо наявності конфлікту інтересів (ч. 5 ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції»).....	29
5. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів (ст.ст. 29-34 Закону України «Про запобігання корупції»).....	31

 Рішенням Конституційного Суду України від 27.10.2020 № 13-р/2020 визнано неконституційними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, слід зазначити, що статті 35, 65 Закону, про які йдеться у цих Методичних рекомендаціях, визнані неконституційними та втратили чинність 27.10.2020.

Національне агентство втратило можливість здійснювати моніторинг та контроль за виконанням актів законодавства з питань запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, надсилати запити, отримувати пояснення, ініціювати притягнення до відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, усувати наслідки корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією – складати протоколи, вносити приписи, звертатися до суду з позовами щодо скасування актів органів влади та визнання недійсними угод.

 – такі положення Закону втратили чинність у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України.

5.1. Заходи зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів.....	31
5.2. Правила вибору заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів.....	32
6. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 35 Закону України «Про запобігання корупції»).....	36
6.1. Конфлікт інтересів у діяльності народних депутатів України.....	36
6.1.1. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів під час пленарного засідання Верховної Ради України.....	36
6.1.2. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що виникає у зв'язку з участю народних депутатів у роботі колегіальних органів.....	37
6.1.3. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів під час реалізації повноважень одноосібно.....	38
6.2. Конфлікт інтересів у діяльності членів Кабінету Міністрів України.....	39
6.3. Конфлікт інтересів у діяльності керівників центральних органів виконавчої влади.....	40
6.4. Конфлікт інтересів у діяльності суддів.....	40
6.5. Конфлікт інтересів у суддів Конституційного Суду України.....	42
6.6. Конфлікт інтересів у діяльності деяких категорій посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад.....	43
6.7. Конфлікт інтересів у діяльності осіб під час роботи в колегіальних органах.....	45
7. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав (ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції»).....	47
7.1. Суб'єкти передачі (ч. 1 ст. 36. Закону).....	47
7.2. Вимоги щодо передачі підприємств та/або корпоративних прав (ч.ч. 1, 2 ст. 36 Закону).....	48
7.3. Способи передачі в управління належних особі корпоративних прав (ч. 3 ст. 36 Закону).....	48

7.4. Строки повідомлення про передачу (ч. 5 ст. 36 Закону).....	49
7.5. Особи, які не мають передавати в управління підприємства та/або корпоративні права (ч. 6 ст. 36 Закону).....	50
7.6. Як обчислюються визначені у ст. 36 Закону строки?.....	51
7.7. Питання практичного застосування вимог ст. 36 Закону.....	51
8. Обмеження щодо одержання подарунків (ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції»).....	58
8.1. Визначення поняття «подарунок» та зміст обмеження.....	58
8.2. Категорії подарунків.....	58
8.3. Заборонені подарунки.....	58
8.4. Подарунки, дозволені з певними обмеженнями.....	59
8.5. Дозволені подарунки.....	59
8.6. Приклади практичного застосування обмежень щодо одержання подарунків.....	61
9. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції»).....	63
9.1. Зміст обмеження щодо зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю.....	63
9.2. Інша оплачувана діяльність.....	63
9.3. Підприємницька діяльність.....	64
9.4. Дозволені види оплачуваної діяльності.....	65
9.4.1. Викладацька діяльність.....	65
9.4.2. Наукова діяльність.....	66
9.4.3. Творча діяльність.....	67
9.4.4. Медична практика.....	69
9.4.5. Інструкторська та суддівська практика зі спорту.....	69
9.5. Питання практичного застосування вимог Закону згідно з якими встановлено обмеження щодо зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю.....	71
10. Обмеження щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону).....	86

10.1. Питання практичного застосування вимог Закону, якими встановлені обмеження щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.....	91
11. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26 Закону).....	94
11.1. Зміст обмежень.....	94
11.1.1. Укладення трудових договорів.....	94
11.1.2. Представлення інтересів осіб.....	95
11.1.3. Розголошення/використання інформації.....	95
11.2. Питання практичного застосування вимог Закону, якими встановлені обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.....	95
12. Обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27 Закону).....	101
12.1. Зміст обмеження.....	101
12.2. Виключення з обмеження спільної роботи близьких осіб.....	102
12.3. Порядок і строки дій у разі виникнення обставин прямого підпорядкування між близькими особами.....	103
12.4. Алгоритм дій осіб, на яких одночасно поширюються вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та обмеження щодо спільної роботи близьких осіб.....	104
12.5. Питання практичного застосування положень Закону, якими встановлено обмеження спільної роботи близьких осіб.....	108
13. Відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та обмежень щодо запобігання корупції.....	113
13.1. Кримінальна відповідальність.....	113
13.2. Адміністративна відповідальність.....	113

13.3. Дисциплінарна відповідальність.....	115
13.4. Службове розслідування.....	115
14. Додатки.....	116

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

Закон	– Закон України «Про запобігання корупції»
Регламент Верховної Ради України	– Закон України «Про Регламент Верховної Ради України»
ГК	– Господарський кодекс України
ГПК	– Господарський процесуальний кодекс України
КАС	– Кодекс адміністративного судочинства України
КЗпП	– Кодекс законів про працю України
КК	– Кримінальний кодекс України
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
ПК	– Податковий кодекс України
ЦК	– Цивільний кодекс України
п.п.	– підпункти
пп.	– пункти
ст.	– стаття
ст.ст.	– статті
ч.	– частина
ч.ч.	– частини
Національне агентство	– Національне агентство з питань запобігання корупції
ФОП	– фізична особа-підприємець
народні депутати	– народні депутати України
КС	– Конституційний Суд України

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

№ ____

Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції

Визнання корупції як проблеми, що несе загрозу для стабільності та безпеки всіх суспільств, відбулося на міжнародному рівні з прийняттям 31.10.2003 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

Ратифікувавши Конвенцію, яка стала частиною національного законодавства, Україна зобов'язалася розробляти та здійснювати ефективну скоординовану політику протидії корупції, встановлювати й заохочувати ефективні види практики, спрямовані на запобігання корупції.

Конвенцією передбачено, що кожна Держава-учасниця повинна створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів.

Конфлікт інтересів є складовою більшої частини корупційних правопорушень, у тому числі кожного корупційного злочину (за винятком окремих видів злочинів, передбачених ст.ст. 354, 364¹, 368³-369, 369², 369³ КК України).

Таким чином запровадження ефективних систем запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та їх належне застосування є важливим заходом запобігання корупції в цілому та корупційним правопорушенням зокрема.

Національне агентство наділене повноваженнями стосовно надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги, зокрема, щодо застосування положень Закону України «Про запобігання корупції» та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів.

Ці Методичні рекомендації розроблено відповідно до Закону на основі досвіду діяльності Національного агентства з урахуванням найбільш актуальних проблем застосування антикорупційного законодавства, що виникають у осіб, зобов'язаних дотримуватися його вимог.

Метою Методичних рекомендацій є формування єдиного підходу до дотримання правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, обмежень щодо запобігання корупції як невід'ємної складової запобігання вчиненню корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень.

1. ОСОБИ, НА ЯКИХ ПОШИРЮЮТЬСЯ ВИМОГИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Суб'єкти, визначені в ч. 1 ст. 3 Закону	Вимоги та обмеження, які на них поширюються
<p>1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим; ▶ б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови; ▶ в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування; ▶ г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та 	<p>📄 ст. 22 – обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища</p> <p>📄 ст. 23 – обмеження щодо одержання подарунків</p> <p>📄 ст. 25 – обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності</p> <p>📄 ст. 26 – обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування</p> <p>📄 ст. 27 – обмеження спільної роботи близьких осіб</p> <p>📄 ст. 28 – вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів</p>

<p>інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді); ▶ д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України; ▶ е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику; 	<p>📄 ст. 36 – вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав</p>
---	---

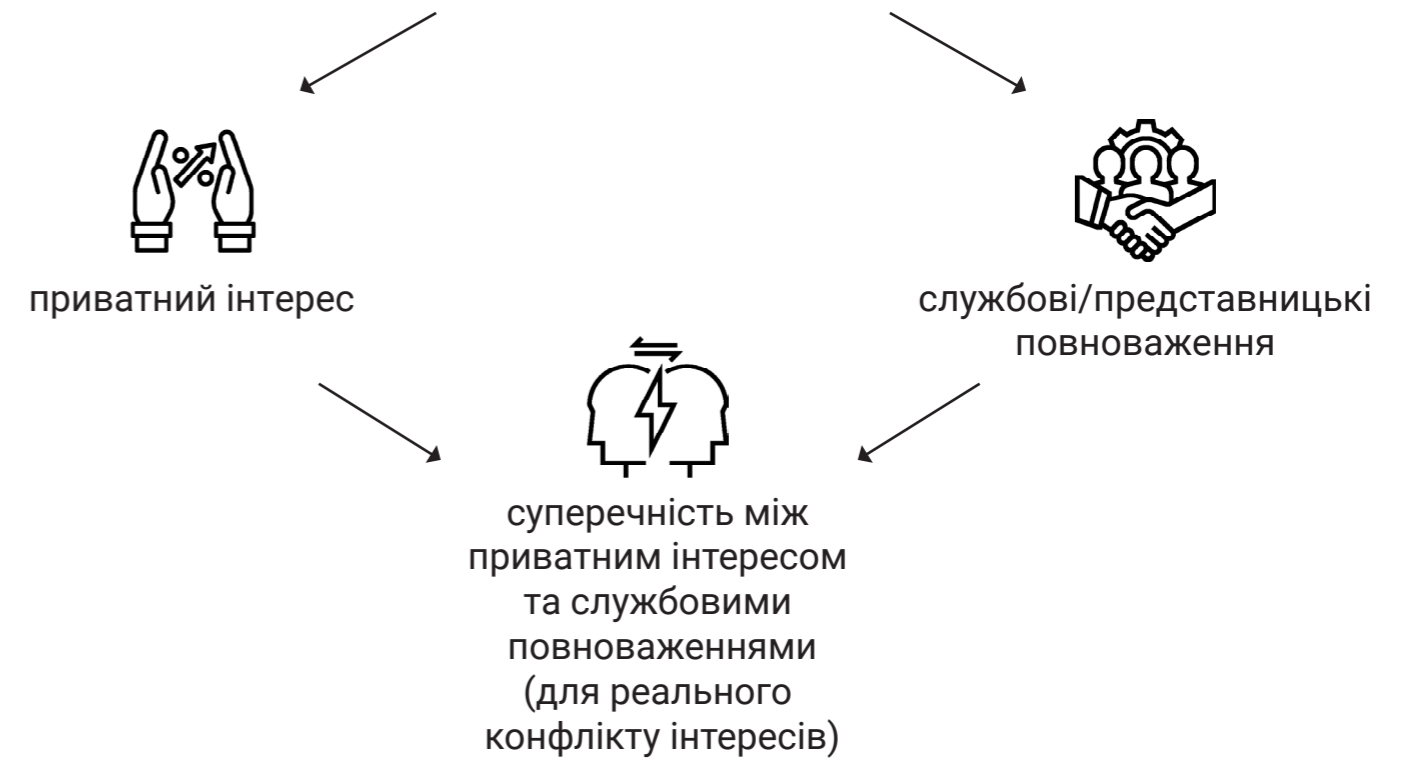
<ul style="list-style-type: none"> ▶ е) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції; ▶ ж) члени Центральної виборчої комісії; ▶ з) поліцейські; ▶ и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим; ▶ і) члени державних колегіальних органів; ▶ й) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, радники, помічники, уповноважені, прес-секретар Президента України, помічники суддів 	
<p>2) особи, які для цілей Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у п. 1 ч. 1 цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі; ▶ б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні 	<p>📄 ст. 22 – обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища</p> <p>📄 ст. 23 – обмеження щодо одержання подарунків</p> <p>📄 ст. 28 – вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів</p> <p>📄 ст. 36 – вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав</p>

посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

- ▶ в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у п. 1, п.п. «а» п. 2 ч. 1 цієї статті

2. КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

2.1. Основні складові конфлікту інтересів

2.2. Приватний інтерес

Приватним інтересом може вважатися будь-який як майновий, так і немайновий інтерес.

Закон не містить вичерпного переліку обставин та ситуацій, що можуть сприяти виникненню приватного інтересу.

Приблизний перелік позаслужбових стосунків із фізичними чи юридичними особами, що можуть зумовлювати існування приватного інтересу:

сімейні стосунки

особисті стосунки

дружні стосунки

стосунки, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях

! При вирішенні питання щодо наявності приватного інтересу як базової складової конфлікту інтересів слід у кожному випадку враховувати конкретні обставини, відносини та зв'язки особи, обсяг її службових/представницьких повноважень під час прийняття того чи іншого рішення.

2.2.1. Типові приклади наявності приватного інтересу

- ✎ **Сімейні та родинні стосунки.** Бажання піклуватися про членів сім'ї, родичів є природним для кожної людини, а тому відносини з членами сім'ї, родичами зумовлюють наявність у особи приватного інтересу.
- ✎ **Реалізація службових/представницьких повноважень стосовно себе.** До таких ситуацій можна віднести прийняття (або участь у прийнятті) рішень особою щодо себе самої, які стосуються оплати праці, відведення земельних ділянок, використання права на депутатське звернення чи депутатський запит у власних інтересах.
- ✎ **Отримання подарунка.** В ситуації, коли особа безпосередньо (або її близька особа) отримала подарунок і надалі має прийняти рішення (вчинити дію) щодо дарувальника, наявний приватний інтерес. Такий інтерес зумовлений бажанням віддячити за подарунок.

- ✎ **Сумісництво.** Депутат місцевої ради є одночасно керівником комунального підприємства. Водночас як депутат місцевої ради він бере участь у розгляді питання щодо його діяльності на посаді керівника підприємства (щодо оплати його праці, звіту про результати діяльності тощо).
- ✎ **Засновник/керівник підприємства.** Приватний інтерес буде існувати у випадку реалізації службового чи представницького повноваження стосовно підприємства, установи, організації, в якій особа є засновником та/або керівником.
- ✎ **Договірні відносини.** Для прикладу, приватний інтерес існує у податкового інспектора, який повинен провести контрольні заходи щодо юридичної особи, яка орендує у нього земельну ділянку. Або у керівника, який користується житлом (на умовах договору оренди чи з інших підстав) свого підлеглого. Сутність приватного інтересу полягає у небажанні зашкодити вигідним для особи договірним відносинам.
- ✎ **Службові стосунки.** Приватний інтерес може виникати через конфлікт керівника з підлеглою особою або негативне сприйняття дій підлеглої особи керівником. Часто такого роду приватний інтерес зумовлюють дії викривачів корупції.
- ✎ **Службова діяльність.** Приватний інтерес буде наявний у особи, службову діяльність якої будуть оцінювати в рамках службового розслідування, що координується та контролюється такою особою.

2.3. Службові повноваження та їх дискреційний характер

службові/представницькі повноваження

вплив (можливість впливу) приватного інтересу на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, вчинення чи невчинення дій під час реалізації таких повноважень

Де можуть визначатися службові/представницькі повноваження:

- ▶ закони, інші нормативно-правові акти (наприклад, положення про орган, установу, організацію);
- ▶ трудові договори (контракти);
- ▶ статuti підприємств;
- ▶ положення про структурні підрозділи органів, установ, організацій;
- ▶ посадові інструкції;
- ▶ організаційно-розпорядчі документи (наприклад, у разі створення комісії чи робочої групи, повноваження можуть визначатися положенням про відповідну комісію/робочу групу, що затверджується внутрішнім організаційно-розпорядчим документом);
- ▶ доручення керівників;
- ▶ регламенти.

⚠ Приватний інтерес може впливати на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, вчинення чи невчинення дій *лише під час реалізації службових/представницьких повноважень, що є дискреційними.*

На практиці виникають труднощі з визначенням того, які повноваження є дискреційними (що таке дискреційні повноваження) та чому саме дискреційні повноваження призводять до виникнення конфлікту інтересів.

Дискреція – можливість діяти на власний розсуд, обираючи з декількох різних варіантів дій, рішень.

2.3.1. Визначення дискреційних повноважень

📄 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(80)2, прийняті Комітетом Міністрів 11.03.1980 на 316-й нараді:

дискреційні повноваження – це повноваження, які адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за таких обставин.

📄 Методологія проведення антикорупційної експертизи, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5 «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи»:

дискреційні повноваження – це сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта.

Ознаки дискреційних повноважень, які, зокрема:

- ▶ дають змогу на власний розсуд оцінювати певний юридичний факт, а також обирати одну з декількох можливих форм реагування на нього;
- ▶ надають можливість на власний розсуд обирати міру публічно-правового впливу щодо фізичних та юридичних осіб, його вид, розмір, спосіб реалізації;
- ▶ дають змогу особі обрати форму реалізації своїх повноважень;
- ▶ наділяють особу правом повністю або частково визначати порядок здійснення юридично значущих дій, у тому числі строк та послідовність їх здійснення.

📄 Науковий висновок щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією, підготовлений 01.03.2018 за дорученням Голови Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду:

дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти чи бездіяти, а якщо діяти – у виборі варіанту рішення чи дії серед варіантів, що прямо чи опосередковано закріплені в законі. Важливою ознакою такого вибору є те, що він здійснюється без необхідності узгодження варіанта вибору із будь-ким.

2.3.2. Приклади наявності/відсутності дискреційних повноважень

✎ У підпорядкуванні директора державного підприємства «Державний заклад культури» (посадова особа юридичної особи публічного права) працює його дружина. Статутом підприємства передбачено, що його директор визначає умови оплати праці працівників та застосовує заходи матеріального заохочення, накладає на працівників стягнення.

У цій ситуації у директора підприємства наявний приватний інтерес (зумовлений спільною роботою з членом сім'ї) у сфері виконання службових повноважень, який може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття

рішень або на вчинення/невчинення дій під час виконання ним повноважень стосовно своєї дружини.

Ситуація 1. Визначення умов оплати праці працівників та застосування заходів матеріального заохочення, накладення стягнень на працівників

Статутом підприємства передбачено, що його директор визначає умови оплати праці працівників та застосовує заходи матеріального заохочення, накладає на працівників стягнення. Положенням про преміювання, що діє на підприємстві, передбачено, що:

- ▶ директор на власний розсуд вирішує питання щодо доцільності матеріального заохочення (преміювання) працівників;
- ▶ директор своїм наказом визначає конкретний розмір премії для працівника залежно від його особистого внеску в діяльність підприємства.

Наявний приватний інтерес у цьому випадку не дає змоги директору підприємства об'єктивно оцінити роботу своєї дружини, а тому реалізація наведеного повноваження стосовно неї здійснюватиметься в умовах реального конфлікту інтересів. *Дискреційні повноваження наявні.*

Ситуація 2. Надбавка до посадового окладу у зв'язку з присвоєнням дружині звання Заслуженої артистки України

Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери», а також наказу Міністерства культури України від 18.10.2005 № 745 «Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки» працівникам, яким присвоєно почесне звання «Заслужений працівник України», встановлюється надбавка в розмірі 20 відсотків окладу.

Нормативно-правові акти виключають можливість діяти на власний розсуд (встановити або не встановити надбавку, визначити той чи інший розмір надбавки), передбачають чіткі умови, за наявності яких встановлюється надбавка до посадового окладу (особа має відповідне звання), а також фіксований розмір такої надбавки – 20 відсотків від окладу.

Отже, при підписанні та поданні на затвердження штатного розпису із встановленням дружині надбавки до посадового окладу у зв'язку

з присвоєнням звання Заслуженої артистки України у директора державного підприємства відсутні дискреційні повноваження, тому приватний інтерес директора підприємства не може впливати на його об'єктивність при вчиненні зазначеної дії. *Дискреційні повноваження відсутні.*

2.3.3. Приклад відсутності службових повноважень

 Конфлікт інтересів не виникає у випадку вчинення дій або прийняття рішень поза межами наданих службових/представницьких повноважень.

Прокурору доручено розглядати скаргу на свої ж дії, в якій, у тому числі, заявлено клопотання щодо заміни прокурора у кримінальному провадженні. У такій ситуації у прокурора буде наявний приватний інтерес, який полягає у небажанні настання негативних наслідків – визнання неправомірними його дій та/або рішень та можливого притягнення до відповідальності.

Згідно з ч. 1 ст. 306 КПК скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими ст.ст. 318-380 КПК, з урахуванням положень глави 26 КПК.

Відповідно до вимог ст. 37 КПК призначення та заміна прокурора у кримінальному провадженні здійснюються керівником відповідного органу прокуратури. Прокурор здійснює повноваження прокурора у кримінальному провадженні з його початку до завершення та лише у виняткових випадках повноваження прокурора можуть бути покладені керівником органу прокуратури на іншого прокурора цього органу прокуратури через неефективне здійснення прокурором нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування.

Тобто розгляд скарги на дії прокурора є компетенцією слідчого судді, заміна прокурора у кримінальному провадженні є компетенцією керівника відповідного органу прокуратури. Таким чином, прокурор не має законних повноважень щодо розгляду скарги на свої дії та заміни себе на іншого прокурора у кримінальному провадженні. У цьому випадку відсутні службові повноваження як обов'язкова складова конфлікту інтересів.

2.4. Суперечність між приватним інтересом та повноваженнями

Суперечність полягає в тому, що, з одного боку, в особи наявний приватний інтерес (майновий або немайновий), а з іншого, особа, яка уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має виконувати свої службові обов'язки в інтересах держави, територіальної громади, виключаючи можливість будь-якого впливу приватного інтересу.

Таким чином, особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймаючи те чи інше рішення (вчиняючи ту чи іншу дію) по суті *стоїть перед вибором задоволення публічного інтересу (на користь держави, територіальної громади) або приватного інтересу (власних інтересів, інтересів близьких осіб).*

⚠ Тому навіть за умови, що особа, маючи приватний інтерес, приймає об'єктивні та неупереджені рішення, вона вчиняє дії в умовах реального конфлікту інтересів.

2.5. Відмінність між потенційним та реальним конфліктом інтересів

потенційний конфлікт інтересів

є приватний інтерес і є можливість реалізувати службові/представницькі повноваження

реальний конфлікт інтересів

є приватний інтерес і службові/представницькі повноваження реалізовані особою

Так, при потенційному конфлікті інтересів у особи наявний приватний інтерес у сфері, в якій вона виконує свої службові/представницькі повноваження. Така ситуація надалі впливатиме на об'єктивність особи під час реалізації повноважень.

При реальному конфлікті інтересів особа реалізує (повинна реалізувати) свої повноваження у сфері, де наявний приватний інтерес. Це викликає суперечність між повноваженнями і приватним інтересом, яка впливає на об'єктивність прийняття рішень.

2.5.1. Приклад різниці між потенційним та реальним конфліктом інтересів

✍ Керівник державного підприємства, відповідно до статуту державного підприємства та укладеного з ним контракту, наділений широким колом службових повноважень, що реалізуються стосовно всіх працівників підприємства. Зокрема, має право застосовувати заходи заохочення, у тому числі встановлення їм премій та визначення їх розміру.

На підприємстві працює близька особа керівника – його донька. За таких обставин у сфері реалізації службових повноважень керівника підприємства існує приватний інтерес, що за певних обставин може впливати на об'єктивність прийняття рішень, вчинення дій у межах реалізації повноважень, зокрема щодо преміювання. *Така ситуація є потенційним конфліктом інтересів.*

Надалі виникатиме ситуація, коли відповідне повноваження щодо преміювання працівників потребуватиме реалізації. Наприклад, до керівника на підпис надходить проект наказу про преміювання працівників за відповідний місяць і керівник має прийняти рішення щодо встановлення премії та визначення її конкретного розміру, в тому числі й для близької особи. Таке рішення буде прийняте ним шляхом підписання відповідного наказу.

У такому випадку в момент надходження керівнику підприємства проекту наказу на підпис виникає необхідність прийняття рішення, що свідчить про виникнення суперечності між приватним інтересом і повноваженнями, тобто про реальний конфлікт інтересів.

Підписання наказу про преміювання, у тому числі, близької особи, буде свідчити про прийняття рішення в умовах реального конфлікту інтересів.

⚠ Неповідомлення про потенційний та реальний конфлікт інтересів, вчинення дій/прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів тягнуть за собою відповідальність, підстави та види якої викладено в розділі «Відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та обмежень щодо запобігання корупції».

3. ОБОВ'ЯЗКИ У ЗВ'ЯЗКУ З НАЯВНІСТЮ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Особи, зазначені у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів зобов'язані вживати 4 основні дії:

3.1. Вживати заходів щодо недопущення виникнення реального та потенційного конфлікту інтересів

Цей обов'язок стосується як особи, у якої можливе виникнення конфлікту інтересів, так і будь-якої іншої особи, зазначеної у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону.

Так, керівник особи, у якої може виникнути конфлікт інтересів, має уникати прийняття рішень або вчинення дій, що можуть створити передумови виникнення конфлікту інтересів у підлеглого.

Приклад

✎ Директор підприємства прийняв на роботу доньку свого заступника, яка перебуватиме в підпорядкуванні заступника. Надалі директор вживатиме заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів у свого заступника.

❓ Чи відповідатимуть вимогам Закону дії директора підприємства?

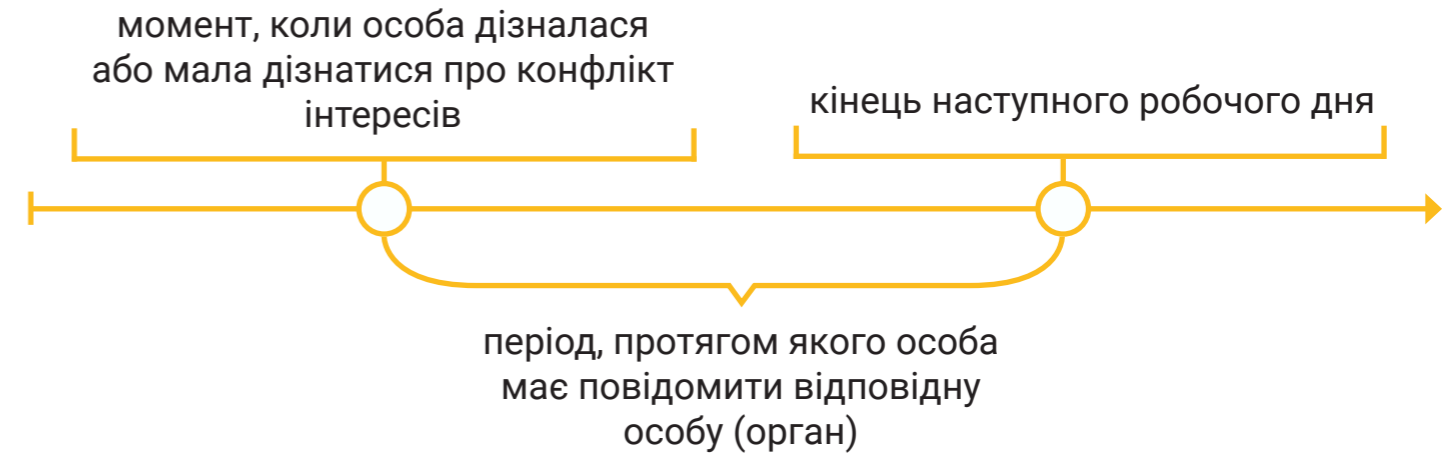
➔ Ні. Прийняття директором державного підприємства доньки свого заступника на роботу в описаній ситуації, може свідчити про порушення вимог п. 1 ч. 1 ст. 28 Закону.

Нормативне регулювання:

➔ відповідно до ч. 1 ст. 28 Закону особи, зазначені у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, у тому числі посадові особи юридичних осіб публічного права, зобов'язані насамперед вживати заходів щодо недопущення виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів навіть за умови одночасного прийняття рішення про його врегулювання.

При цьому Закон покладає зазначений обов'язок не лише на особу, у якої можливе виникнення конфлікту інтересів, а зобов'язує також і керівника особи уникати прийняття рішень або вчинення дій, що можуть створити передумови виникнення конфлікту інтересів у підлеглого.

3.2. Повідомляти про наявність реального чи потенційного конфлікту інтересів

Кого необхідно повідомити про наявність конфлікту інтересів?

Умови	Кого повідомляти?
особа обіймає посаду, яка передбачає наявність безпосереднього керівника	безпосереднього керівника (див. додаток 1)
особа входить до складу колегіального органу і під час виконання повноважень в такому органі у неї виник конфлікт інтересів	колегіальний орган
особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності безпосереднього керівника	визначений законом орган Національне агентство з питань запобігання корупції (див. додаток 2)

В окремих випадках у Законі відсутня чітка відповідь на питання про те, кого слід повідомляти про конфлікт інтересів.

✎ Наприклад, у період тимчасової відсутності керівника у державному органі, на підприємстві, в установі, організації обов'язки керівника виконує інший працівник, зокрема заступник керівника.

У цьому випадку особа, яка виконує обов'язки керівника, не може на виконання вимог ст. 28 Закону повідомити про конфлікт інтересів безпосеред-

нього керівника, оскільки такий керівник відсутній, а також не має підстав повідомляти про конфлікт інтересів Національне агентство, адже обіймає посаду, яка передбачає наявність безпосереднього керівника.

Зважаючи на те, що конфлікт інтересів має бути врегульований, **рекомендуємо виконавчіві обов'язків керівника повідомляти про конфлікт інтересів у порядку, передбаченому для керівника, а особам, яким надійшли такі повідомлення, – вживати заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів.**

У якій формі слід повідомляти про конфлікт інтересів?

У Законі не зазначено, у якій саме формі слід повідомляти про конфлікт інтересів. Однак Національне агентство рекомендує здійснювати повідомлення про реальний/потенційний конфлікт інтересів *у письмовій формі з реєстрацією відповідно до існуючої системи діловодства*. Письмове повідомлення, по-перше, буде документальним підтвердженням того, що особа дійсно повідомила про наявність конфлікту інтересів, а по-друге – дасть можливість безпосередньому керівнику детально проаналізувати ситуацію та визначитися із оптимальним способом врегулювання конфлікту інтересів.

3.3. Не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів

За порушення зазначеного обов'язку передбачено адміністративну відповідальність згідно з ч. 2 ст. 172⁷ КУпАП.

3.4. Вживати заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, зобов'язаний:

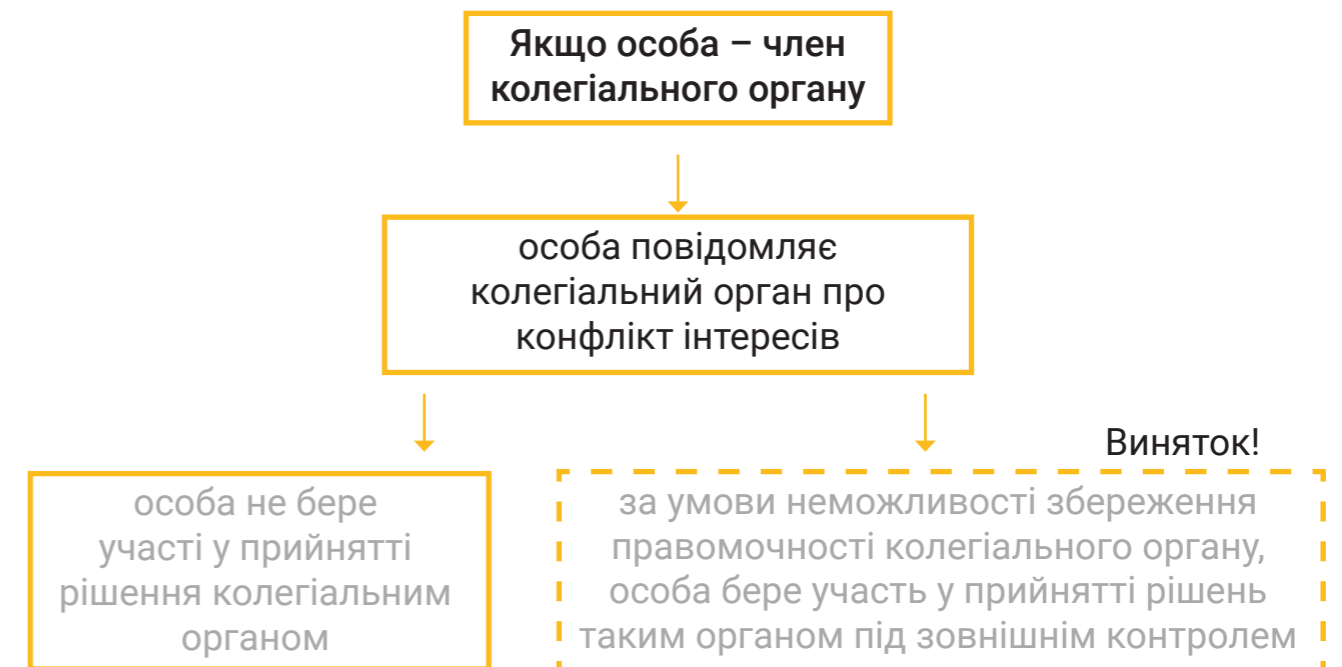
- ▶ після отримання повідомлення про наявність конфлікту інтересів прийняти рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів у підлеглої особи протягом 2-х робочих днів. Також керівник має повідомити відповідну підлеглу особу про прийняте рішення;
- ▶ якщо йому стало відомо про наявність конфлікту інтересів (від інших осіб, із повідомлень про корупцію, з листів Національного агентства тощо), вжити передбачених Законом заходів для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у підлеглої особи.

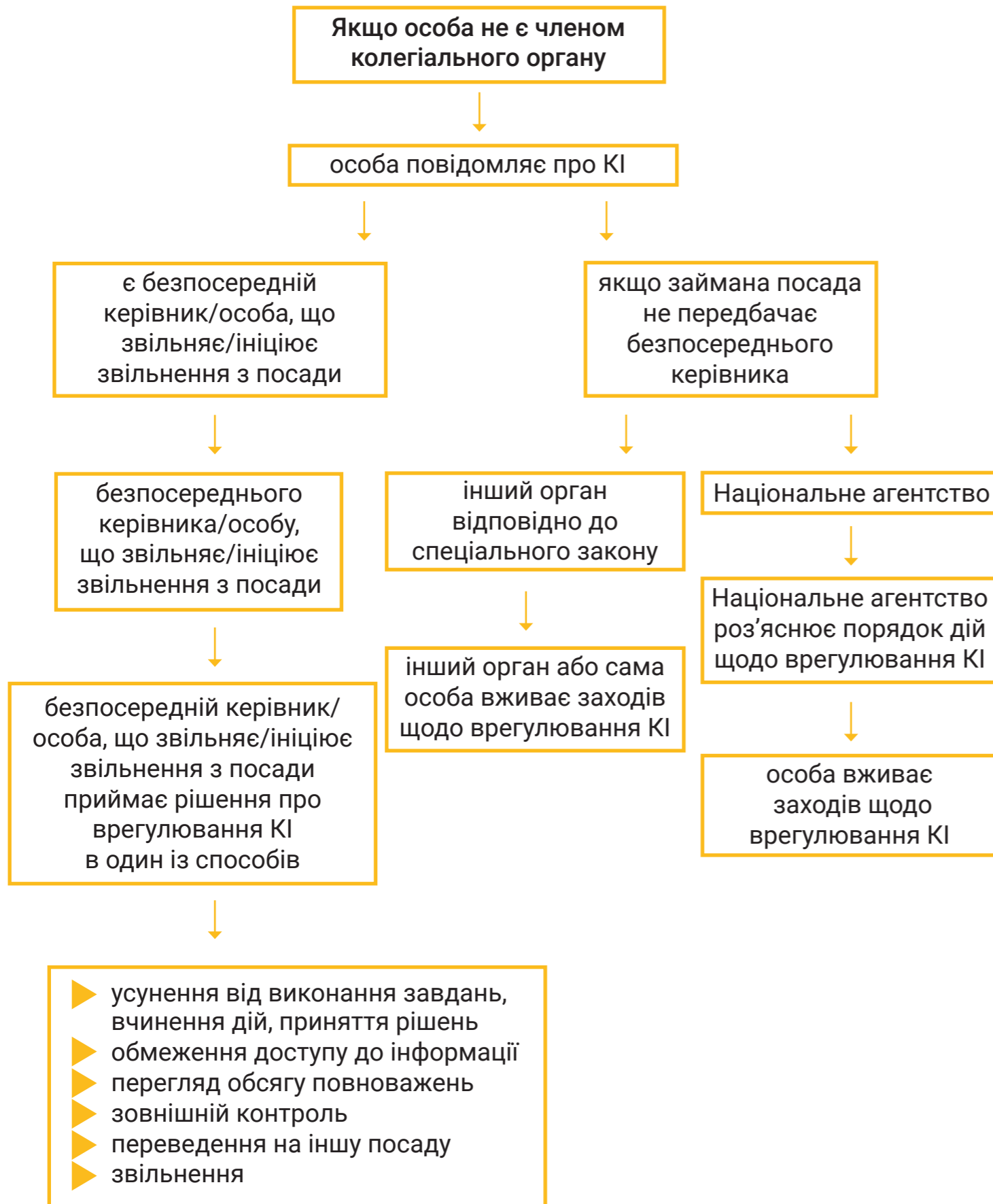
ⓘ Враховуючи п. 1 ч. 1 ст. 28 та абз. 2 ч. 3 ст. 28 Закону Національне агентство у випадку одержання від особи (яка перебуває на посаді, що не передбачає наявність у неї безпосереднього керівника) повідомлення про наявність конфлікту інтересів роз'яснює порядок дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

При цьому Національне агентство, на відміну від безпосереднього керівника особи, в якій виник конфлікт інтересів, не наділене повноваженнями приймати рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів.

3.5. Алгоритм дій у випадку виникнення конфлікту інтересів

⚖ – щодо застосування положень виділених сірим кольором дивіться сторінку 1 цих Методичних рекомендацій.

4. ДІЇ ОСОБИ У РАЗІ ІСНУВАННЯ СУМНІВІВ ЩОДО НАЯВНОСТІ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

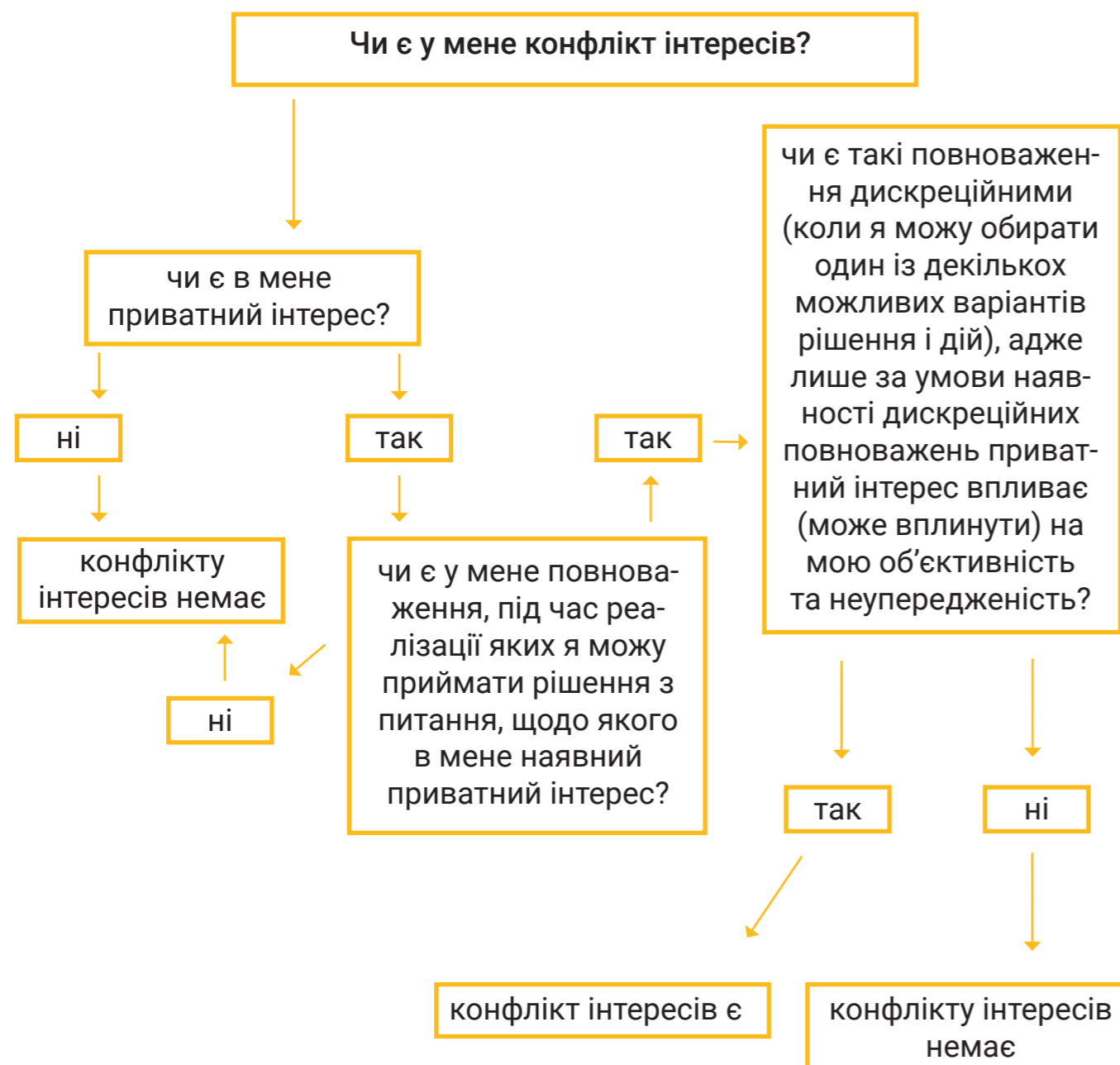
Якщо особа має сумнів щодо наявності в неї конфлікту інтересів, вона має право звернутися за роз'ясненням до Національного агентства.

⚠ Правом на отримання роз'яснення наділені саме особи, які мають сумніви щодо наявності у них конфлікту інтересів, а не будь-які особи.

Для отримання максимально чіткого роз'яснення у зверненні до Національного агентства варто зазначати інформацію, що розкриває зміст повноважень, приватного інтересу та ситуації (дії/рішення), стосовно якої (яких) є сумніви щодо наявності конфлікту інтересів, а також додавати відповідні документи.

Експрес-тест на виявлення конфлікту інтересів

Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням, пізніше було виявлено конфлікт інтересів (ч. 6 ст. 28 Закону).

5. ЗОВНІШНЄ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Щодо обмеження спільної роботи близьких осіб дивіться розділ 12 Методичних рекомендацій.

Яким чином керівнику обрати належний захід врегулювання конфлікту інтересів у підлеглого?

Особа, зазначена у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, зобов'язана повідомляти безпосереднього керівника про наявність у неї потенційного або реального конфлікту інтересів не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли вона дізналася або повинна була дізнатися про наявність конфлікту інтересів (детальніше дивіться розділ 3 Методичних рекомендацій).

Безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення (ініціювання звільнення) особи з посади:

- ▶ приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів у підлеглої йому особи протягом 2-х днів після отримання повідомлення або якщо йому стало відомо про конфлікт інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

5.1. Заходи зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів:

- 1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) обмеження доступу особи до певної інформації;
- 3) перегляд обсягу службових повноважень особи;
- 4) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;
- 5) переведення особи на іншу посаду;
- 6) звільнення особи.

Кожен із заходів врегулювання конфлікту інтересів має свою специфіку, адже обирається залежно від низки таких умов (див. таблицю):

- ▶ вид конфлікту інтересів (потенційний або реальний);
- ▶ тривалість конфлікту інтересів (постійний або тимчасовий);

- ▶ суб'єкт прийняття рішення про його застосування (безпосередній керівник та/або керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації);
- ▶ наявність (відсутність) альтернативних заходів врегулювання;
- ▶ наявність (відсутність) згоди особи на застосування заходу (щодо переведення);
- ▶ можливість залучення до прийняття рішень інших працівників (щодо усунення від виконання завдання).

ⓘ Застосування заходів врегулювання конфлікту інтересів можливе лише за наявності всіх перелічених умов. Якщо будь-яка з умов відсутня, конкретний захід врегулювання конфлікту інтересів застосовувати не можна.

5.2. Правила вибору заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів

№ з/п	Вид заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів	Умови застосування
1	усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів (ст. 30 Закону)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ реальний чи потенційний ▶ тимчасовий ▶ можливість залучення до прийняття рішення або вчинення відповідних дій інших працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації
2	обмеження доступу особи до певної інформації (ст. 31 Закону)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ реальний чи потенційний ▶ постійний ▶ конфлікт інтересів пов'язаний з таким доступом до певної інформації ▶ є можливість продовження належного виконання особою повноважень на посаді за умови обмеження доступу до інформації ▶ є можливість доручити роботу з відповідною інформацією іншому працівнику

3	перегляд обсягу службових повноважень особи (ст. 32 Закону)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ реальний чи потенційний ▶ постійний ▶ конфлікт інтересів пов'язаний з конкретним повноваженням особи ▶ є можливість продовження належного виконання особою службових завдань у разі такого перегляду ▶ можливість наділення відповідними повноваженнями іншого працівника
4	застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень (ст. 33 Закону) Форми: 1) перевірка стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються, з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів; 2) виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника; 3) участь уповноваженої особи Національного агентства в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу	<ul style="list-style-type: none"> ▶ реальний чи потенційний ▶ постійний чи тимчасовий ▶ конфлікт інтересів неможливо врегулювати шляхом усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій

5	переведення особи на іншу посаду (ч. 1 ст. 34 Закону)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ реальний чи потенційний ▶ постійний ▶ конфлікт інтересів неможливо врегулювати шляхом усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу ▶ наявна вакантна посада, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи ▶ наявна згода особи на переведення
6	звільнення особи (ч. 2 ст. 34 Закону)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ реальний чи потенційний ▶ постійний ▶ конфлікт інтересів не може бути врегульований в інший спосіб, у тому числі через відсутність згоди особи на переведення або на позбавлення приватного інтересу

Можливість застосування того чи іншого способу врегулювання конфлікту інтересів залежить від характеру конфлікту інтересів.

Тривалість конфлікту інтересів

Конфлікт інтересів має **постійний** характер

- ▶ обмеження доступу особи до певної інформації
- ▶ перегляд обсягу службових повноважень особи

Конфлікт інтересів має **тимчасовий** характер

- ▶ усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів

- ▶ застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень
- ▶ переведення особи на іншу посаду
- ▶ звільнення особи

- ▶ застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень

⚠ Будь-який захід врегулювання конфлікту інтересів застосовується виключно до особи, у якої виникає конфлікт інтересів. Такі заходи не можуть застосовуватися до інших осіб, спільна робота з якими зумовлює виникнення конфлікту інтересів, тобто підпорядкованих осіб.

✍ Наприклад, у підпорядкуванні директора підприємства на посаді економіста працює його дружина. Для врегулювання конфлікту інтересів вирішено застосувати такий захід, як звільнення з посади. Оскільки конфлікт інтересів наявний саме у директора, а не його дружини, то звільненню з посади буде підлягати директор.

У випадку, коли конфлікт інтересів виникає в особи, уповноваженої на виконання функцій держави та місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону), у зв'язку з підпорядкуванням їй близької особи (абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону), при прийнятті рішення щодо обрання певного способу врегулювання конфлікту інтересів слід враховувати вимоги ст. 27 Закону. З алгоритмом дій особи, в якій конфлікт інтересів виник за наведених обставин, а також її керівника (чи іншої особи, яка зобов'язана врегулювати конфлікт інтересів) можна ознайомитися у розділі 12 Методичних рекомендацій.

6. ОСОБЛИВОСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ, ЩО ВИНИК У ДІЯЛЬНОСТІ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності окремих категорій осіб, окрім Закону, визначаються законами, які регулюють засади діяльності та статус відповідних посадових осіб та органів.

До таких осіб належать:

- ▶ народні депутати України (розділ 6.1);
- ▶ члени Кабінету Міністрів України (розділ 6.2);
- ▶ керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України (розділ 6.3);
- ▶ судді (розділ 6.4);
- ▶ судді Конституційного Суду України (розділ 6.5);
- ▶ голови та заступники голів обласних та районних рад (розділ 6.6);
- ▶ міські, сільські, селищні голови, секретарі міських, сільських, селищних рад (розділ 6.6);
- ▶ депутати місцевих рад (розділ 6.6).

6.1. Конфлікт інтересів у діяльності народних депутатів України

6.1.1. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів під час пленарного засідання Верховної Ради України

 Правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів визначаються Законом України «Про Регламент Верховної Ради України».

Народний депутат бере участь на пленарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, а також у голосуванні з таких питань *за умови публічного оголошення про конфлікт інтересів* під час пленарного засідання Верховної Ради України, на якому розглядається відповідне питання (ч. 1 ст. 31¹, ч. 6 ст. 37 Регламенту Верховної Ради України).

Отже, у ситуації конфлікту інтересів народні депутати можуть брати участь у розгляді, підготовці, прийнятті рішень Верховною Радою України за сукупності таких умов:

- ▶ народний депутат самостійно публічно заявляє про конфлікт інтересів (про що вноситься відповідний запис до протоколу засідання Верховної Ради України);
- ▶ публічне оголошення про конфлікт інтересів здійснюється під час засідання Верховної Ради України *до початку розгляду питання, що становить приватний інтерес народного депутата.*

6.1.2. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що виникає у зв'язку з участю народних депутатів у роботі колегіальних органів

Регламент Верховної Ради України не містить спеціальних правил щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що виникає у зв'язку з участю народного депутата в роботі колегіальних органів (постійні та інші комісії Верховної Ради України, робочі групи тощо).

 – щодо застосування положень виділених сірим кольором дивіться сторінку 1 цих Методичних рекомендацій.

 У випадку виникнення конфлікту інтересів під час засідань колегіальних органів народному депутату слід керуватися правилами, встановленими в ч. 2 ст. 35 Закону, а саме: *не брати участі у прийнятті рішення відповідним органом.*

Про конфлікт інтересів народного депутата може заявити будь-який інший член колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається. Заява про конфлікт інтересів народного депутата як члена колегіального органу заноситься до протоколу засідання колегіального органу.

Верховна Рада України може прийняти рішення про утворення тимчасової спеціальної комісії для підготовки та попереднього розгляду питань, а також для підготовки і доопрацювання проектів законів та інших актів Верховної Ради України на правах головного комітету, якщо предмет правового регулювання таких проектів не належить до предметів відання комітетів, утворених Верховною Радою України, крім випадку, передбаченого ч. 9 ст. 146 Регламенту (ст. 85 Регламенту Верховної Ради України).

Тимчасова спеціальна комісія утворюється з числа народних депутатів, які дали на це згоду.

Не може бути обраний до складу тимчасової спеціальної комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів із питань, для підготовки і попереднього розгляду яких утворюється відповідна комісія.

⚠ Для реалізації вказаної норми передбачений обов'язок народного депутата, кандидатура якого запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу тимчасової спеціальної комісії, повідомити Верховну Раду України про неможливість брати участь у роботі тимчасової спеціальної комісії за наявності зазначеної підстави.

Аналогічні по суті правила застосовуються і при формуванні тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України (ст. 87 Регламенту Верховної Ради України).

Якщо конфлікт інтересів виникає у народного депутата вже після включення його до складу відповідної комісії, він не має права брати участі в голосуванні з відповідного питання. Це впливає з ч. 2 ст. 35 Закону та ст. 21 Закону України «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України».

6.1.3. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів під час реалізації повноважень одноосібно

Народні депутати повинні дотримуватися вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів не лише під час участі в засіданнях Верховної Ради України та роботі колегіальних органів, а й при виконанні інших службових або представницьких повноважень (ч. 1 ст. 28 Закону).

📄 Народні депутати зобов'язані не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів (п. 3 ч. 1 ст. 28 Закону). Згідно з положеннями Закону України «Про статус народного депутата України»:

- ▶ народному депутату надається право самостійно здійснювати персональний підбір кандидатур на посаду помічників-консультантів, особисто здійснювати розподіл місячного фонду оплати праці між ними. Отже, письмове подання до керівника Апарату Верховної Ради України про призначення помічником-консультантом особи, з якою народний

депутат пов'язаний позаслужбовими відносинами (член сім'ї чи інша близька особа тощо), буде свідчити про вчинення народним депутатом дії в умовах реального конфлікту інтересів;

- ▶ народному депутату на строк виконання депутатських повноважень видається дипломатичний паспорт. У разі якщо дипломатичний паспорт буде використано народним депутатом для перетину кордону не у зв'язку з депутатською діяльністю, а у приватних інтересах, матиме місце порушення вимог п. 3 ч. 1 ст. 28 Закону;
- ▶ народний депутат не повинен використовувати депутатський мандат у особистих, зокрема корисливих, цілях (ч. 3 ст. 8 Закону України «Про статус народного депутата України»).

Непоодинокими є випадки звернення народних депутатів до державних органів, установ, організацій з метою отримання інформації та впливу на прийняття рішень у власних інтересах, а також внесення ними аналогічних депутатських запитів на засідання Верховної Ради України з використанням повноважень, визначених у ст.ст. 15, 16 Закону України «Про статус народного депутата України».

⚠ Направлення таких депутатських звернень, а також внесення запитів суперечить положенням п. 3 ч. 1 ст. 28 Закону, свідчить про *вчинення народним депутатом дій в умовах реального конфлікту інтересів* та може бути підставою для притягнення його до адміністративної відповідальності, передбаченої ч. 2 ст. 172⁷ КУпАП.

⚠ Народним депутатам заборонено звертатися до правоохоронних органів із пропозиціями, вказівками, вимогами щодо питань діяльності відповідного органу в конкретних кримінальних провадженнях при направленні депутатських звернень та запитів до таких органів. Це впливає зі змісту рішень Конституційного Суду України від 11.04.2000 № 4-рп/2000 у справі № 1-19/2000, від 20.03.2002 № 4-рп/2002 у справі № 1-11/2002.

6.2. Конфлікт інтересів у діяльності членів Кабінету Міністрів України

📄 Правила врегулювання конфлікту інтересів у члена Кабінету Міністрів України передбачені в ст. 45¹ Закону України «Про Кабінет Міністрів України».

У разі виникнення у члена Кабінету Міністрів України реального чи

потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це Кабінет Міністрів України.

⚠ Член Кабінету Міністрів України не може брати участі у розгляді, підготовці та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження у питаннях, щодо яких у нього наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів.

У разі неможливості врегулювання конфлікту інтересів члена Кабінету Міністрів України у зазначений спосіб та неусунення ним конфлікту інтересів самостійно Прем'єр-міністр України звертається до Верховної Ради України з поданням про звільнення з посади вказаного члена Кабінету Міністрів України (стосовно Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України таке подання вноситься за згодою Президента України).

6.3. Конфлікт інтересів у діяльності керівників центральних органів виконавчої влади

📄 Правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності керівників центральних органів виконавчої влади передбачені в ст. 19 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади».

У разі виникнення у керівника центрального органу виконавчої влади реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це міністра, який спрямовує та координує відповідний центральний орган виконавчої влади, крім керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який зобов'язаний поінформувати у вказаному випадку Кабінет Міністрів України.

За результатами розгляду зазначеної інформації міністр, який спрямовує та координує відповідний центральний орган виконавчої влади, а у випадках виникнення конфлікту інтересів у керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом – Кабінет Міністрів України приймає рішення про здійснення заходів, передбачених Законом, із врегулювання конфлікту інтересів відповідного керівника центрального органу виконавчої влади та здійснює контроль за їх реалізацією.

6.4. Конфлікт інтересів у діяльності суддів

На суддів поширюються вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 28, п.п. «Г» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону).

📄 – щодо застосування положень виділених сірим кольором дивіться сторінку 1 цих Методичних рекомендацій.

Правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів визначаються законами, які регулюють статус суддів та засади організації діяльності судів (ч. 1 ст. 35 Закону).

📄 Таким нормативно-правовим актом для суддів є Закон України «Про судоустрій і статус суддів»:

- ▶ контроль за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів покладається на Раду суддів України (п. 6 ч. 8 ст. 133);
- ▶ Рада суддів України приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності суддів, якщо конфлікт інтересів не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом.

Інші повноваження з цього питання Раді суддів України не надано. Зокрема, надання роз'яснень з питань конфлікту інтересів у суддів віднесено Законом до повноважень Національного агентства.

Конфлікт інтересів, який не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом, включає випадки, у яких він виникає поза межами здійснення правосуддя.

У разі наявності в судді потенційного або реального конфлікту інтересів, не пов'язаного зі здійсненням ним правосуддя, суддя зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня з моменту виникнення такого конфлікту інтересів у письмовій формі повідомити про це Раду суддів України. Після повідомлення Рада суддів України вживає заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів (ч. 10 ст. 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Вирішення конфлікту інтересів у процесуальний спосіб визначається:

- ▶ Цивільним процесуальним кодексом України;
- ▶ Кодексом адміністративного судочинства України;
- ▶ Господарським процесуальним кодексом України;
- ▶ Кримінальним процесуальним кодексом України.

Зазначеними нормативно-правовими актами передбачений такий процесуальний інструмент врегулювання конфлікту інтересів, як відвід/самовідвід.

⚠ Оскільки КУпАП не містить положень щодо відводу/самовідводу судді під час розгляду справ про адміністративні правопорушення суддям рекомендується реалізовувати право на самовідвід, застосовуючи аналогію закону.

У разі виникнення конфлікту інтересів, який може бути врегульований у процесуальний спосіб (самовідвід, відвід), суддя врегулює його самостійно без повідомлення Ради суддів України.

6.5. Конфлікт інтересів у суддів Конституційного Суду України

У разі виникнення конфлікту інтересів у судді КС він не може брати участі у підготовці, розгляді та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження у питаннях, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів.

Про конфлікт інтересів суддя КС повинен протягом 1 робочого дня письмово проінформувати КС та заявити самовідвід. Із тих самих підстав відвід судді КС можуть заявити особи, які є учасниками конституційного провадження (ст. 60 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Відвід (самовідвід) застосовується, зокрема, якщо:

- ▶ суддя КС безпосередньо або опосередковано заінтересований у результаті розгляду справи;
- ▶ суддя КС є членом сім'ї або близьким родичем осіб, які беруть участь у справі;
- ▶ є інші обставини, що викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді КС.

Неповідомлення суддею КС про наявність у нього реального конфлікту інтересів, вчинення ним дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів тягне за собою відповідальність згідно зі ст. 172⁷ КУпАП.

6.6. Конфлікт інтересів у діяльності деяких категорій посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад

6.6.1. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів під час засідань місцевих рад

🔑 — щодо застосування положень виділених сірим кольором дивіться сторінку 1 цих Методичних рекомендацій.

Особливості врегулювання конфлікту інтересів у голів, заступників голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регулюють статус відповідних осіб та засади організації відповідних органів (ст. 35 Закону).

Так, ст. 59¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено особливий порядок врегулювання конфлікту інтересів під час їхньої участі в засіданнях відповідних рад.

Умови участі у розгляді, підготовці, прийнятті рішень відповідною радою:

- ▶ особа самостійно публічно заявляє про конфлікт інтересів (про що вноситься відповідний запис до протоколу засідання ради);
- ▶ оголошення про конфлікт інтересів здійснюється під час засідання ради, до початку розгляду питання, у вирішенні якого є приватний інтерес.

⚠ У разі участі депутата місцевої ради у розгляді та прийнятті радою рішення, що становить його приватний інтерес, визначальним є сам факт участі депутата у розгляді певного питання та голосування за прийняття рішення, незалежно від впливу такого голосування на прийняте радою рішення (постанова Верховного Суду від 20.03.2019 у справі № 442/730/17).

6.6.2. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів під час засідань колегіальних органів

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» не містить спеціальних правил щодо запобігання чи врегулювання конфлікту під час засідань колегіальних органів, постійних та інших комісій ради, виконавчих органів ради, робочих груп тощо.

 — щодо застосування положень виділених сірим кольором дивіться сторінку 1 цих Методичних рекомендацій.

Тому в разі виникнення в таких випадках у вказаних осіб конфлікту інтересів слід керуватись загальними правилами, встановленими ч. 2 ст. 35 Закону, відповідно до якої у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом.

В абз. 2 ч. 2 вказаної статті Закону зазначено, що про конфлікт інтересів такої особи може заявити будь-який інший член відповідного колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається. Заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься до протоколу засідання колегіального органу.

6.6.3. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів під час реалізації повноважень одноосібно

Голови районних та обласних рад та їх заступники, міські, сільські, селищні голови, секретарі міських, сільських, селищних рад, депутати місцевих рад повинні дотримуватися вимог Закону також і при виконанні інших службових чи представницьких повноважень (крім засідань відповідних рад) із урахуванням приписів ч. 1 ст. 28 Закону.

 Депутати місцевих рад мають право на депутатські звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій *лише з питань, пов'язаних із їхньою депутатською діяльністю*.

Слід звернути увагу на непоодинокі випадки звернень депутатів місцевих рад до, зокрема, державних органів, установ з особистих питань або з питань, щодо яких існує приватний інтерес, із використанням своїх службових/представницьких повноважень.

 Депутат місцевої ради має право на депутатське звернення до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю (ст. 13 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад»).

Законодавством не визначено права депутатів місцевих рад на будь-які звернення (депутатські звернення, звернення з метою отримання інформації або за роз'ясненнями положень Закону та ін.) у порядку ст. 13 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» за наявності приватного інтересу.

6.7. Конфлікт інтересів у діяльності осіб під час роботи в колегіальних органах

 — щодо застосування положень виділених сірим кольором дивіться сторінку 1 цих Методичних рекомендацій.

Законом передбачено особливий порядок врегулювання конфлікту інтересів, який виникає в особи під час роботи у складі колегіального органу (ч. 2 ст. 35 Закону).

Зазначені правила врегулювання конфлікту інтересів мають застосовуватися як під час участі особи в роботі колегіального органу, що є окремою юридичною особою (наприклад, Центральна виборча комісія, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Рахункова палата), так і в колегіальному органі без статусу юридичної особи (наприклад, дисциплінарна комісія, комісія з розподілу службового житла, комісія з преміювання тощо).

Так, у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участі у прийнятті рішення цим органом.

Словосполучення «не має права брати участі у прийнятті рішення» стосовно особи, у якої виник конфлікт інтересів у конкретному питанні, яке розглядається колегіальним органом, зумовлює:

- ▶ заборону особі брати участь у підготовці документів для прийняття рішення колегіальним органом із відповідного питання;
- ▶ неможливість враховувати особу під час визначення кількості членів, необхідних для правомочності розгляду колегіальним органом відповідного питання;
- ▶ заборону на участь особи в розгляді (обговоренні) такого питання;
- ▶ заборону на участь особи в прийнятті рішення колегіальним органом (голосуванні) з такого питання.

ⓘ Особа, яка перебуває на посаді в колегіальному органі, зобов'язана повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів (п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону).

Коли особа дізнається про конфлікт інтересів безпосередньо перед голосуванням за те чи інше питання, вирішення якого і зумовлює такий конфлікт інтересів, вона невідкладно повідомляє про це колегіальний орган і не бере надалі участі в голосуванні.

Про конфлікт інтересів такої особи може заявити будь-який інший член відповідного колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається. Заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься в протокол засідання колегіального органу.

Якщо неучасть особи, яка входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати правомочності цього органу, така особа бере участь у прийнятті рішень, але це має здійснюватися під зовнішнім контролем (розділ 5 Методичних рекомендацій). Рішення про здійснення зовнішнього контролю приймається відповідним колегіальним органом.

У ст. 33 Закону передбачені такі форми зовнішнього контролю, як:

- 1) перевірка працівником, визначеним керівником органу, підприємства, установи, організації, стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються особою або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;
- 2) виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника;
- 3) участь уповноваженої особи Національного агентства в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу.

Для колегіальних органів є прийнятно лише 3 форми зовнішнього контролю. Однак, зовнішній контроль може застосовуватись і в інших формах, не визначених Законом, з урахуванням нормативно-правових актів, що регламентують діяльність того чи іншого колегіального органу.

7. ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ЗВ'ЯЗКУ З НАЯВНІСТЮ В ОСОБИ ПІДПРИЄМСТВ ЧИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ (ст. 36 Закону)

7.1. Суб'єкти передачі (ч.1 ст. 36 Закону)

Для зазначених осіб одним зі способів запобігання конфлікту інтересів є передача в управління підприємств та корпоративних прав

- ▶ особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування
- ▶ посадові особи юридичних осіб публічного права
- ▶ члени Ради Національного банку України
- ▶ особи, які входять до складу наглядової ради (крім незалежних членів) державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше ніж 50 відсотків акцій (часток) належить державі

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГК та іншими законами (ст. 62 ГК).

Корпоративні права – права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ст. 167 ГК).

ⓘ Передача корпоративних прав в управління не позбавляє володіння цими правами.

7.2. Вимоги щодо передачі підприємств та/або корпоративних прав (ч.ч. 1, 2 ст. 36 Закону):

- ▶ передача має бути здійснена протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду. Якщо на момент закінчення 30-денного строку в системі депозитарного обліку встановлено обмеження на здійснення операцій з акціями на підставі відповідного рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про зупинення внесення змін до системи депозитарного обліку, особи, зазначені у п.1, п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, зобов'язані передати такі належні їм акції в управління іншій особі протягом 30 днів з дати відновлення внесення змін до системи депозитарного обліку щодо відповідних акцій;
- ▶ забороняється передавати в управління підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї, а також укласти відповідні договори із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї;
- ▶ передача підприємств здійснюється у передбачений у ч. 2 ст. 36 Закону спосіб;
- ▶ передача корпоративних прав здійснюється в один із визначених у ч. 3 ст. 36 Закону способів.

7.3. Способи передачі в управління належних особі корпоративних прав (ч. 3 ст. 36 Закону):

- ▶ укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами);
 - ▶ укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем цінними паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління цінними паперами.
- На сьогодні передача цінних паперів в управління здійснюється без обмежень щодо мінімальної суми відповідного договору (враховуючи набрання 24.09.2020 чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо передачі корпоративних прав в управління» від 02.09.2020 № 852-IX);

- ▶ укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами.

Особа зобов'язана письмово повідомити Національне агентство про передачу в управління належних їй підприємств та/або корпоративних прав в одnodенний термін після такої передачі та надати нотаріально засвідчену копію укладеного договору (див. додаток 3).

7.4. Строки повідомлення про передачу (ч. 5 ст. 36. Закону)

Особа вважатиметься такою, яка належним чином виконала вказану вимогу, якщо вона виконала всі необхідні умови:

- ▶ особисто повідомила Національне агентство про передачу в управління належних їй підприємств та/або корпоративних прав;
- ▶ таке повідомлення було здійснено в 1-денний термін з моменту передачі в управління (а не з моменту нотаріального посвідчення копії відповідного договору);
- ▶ до Національного агентства надано саме нотаріально засвідчену копію укладеного договору (а не копію такого договору, чи оригінал договору, укладеного в простій письмовій формі).

У повідомленні про передачу в управління підприємств чи корпоративних прав рекомендується зазначати такі відомості:

- ▶ прізвище, ім'я та по батькові особи, яка передала в управління належні їй підприємства та/або корпоративні права;
- ▶ посада, на яку призначено (обрано) особу, у зв'язку з чим здійснено передачу в управління належних їй підприємств та/або корпоративних прав; дата призначення (обрання) на посаду;
- ▶ дата передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління;
- ▶ дата повідомлення Національного агентства про передачу підприємств та/або корпоративних прав в управління;
- ▶ найменування переданого в управління підприємства, його організаційно-правова форма, код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частка у статутному (складеному) капіталі підприємства у грошовому та відсотковому вираженні, а у разі

якщо це цінні папери (у тому числі акції, облигації, чеки, сертифікати, векселі), – відомості стосовно виду цінного паперу, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів;

- ▶ спосіб передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління;
- ▶ прізвище, ім'я та по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків) особи, в управління якій передано підприємства та/або корпоративні права, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

До повідомлення обов'язково додається нотаріально засвідчена копія укладеного договору.

Також до повідомлення рекомендовано додавати належним чином завірені копії:

- ▶ наказу про призначення (рішення про обрання) на посаду;
- ▶ установчих документів чи документів, що підтверджують наявність корпоративних прав.

7.5. Особи, які не мають передавати в управління підприємства та/або корпоративні права (ч. 6 ст. 36 Закону):

- 1) особи, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства, державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше ніж 50 відсотків акцій (часток) належать державі;
- 2) депутати місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі);
- 3) помічники-консультанти народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України.

7.6. Як обчислюються визначені у ст. 36 Закону строки?

При обрахуванні строку передачі, а також при визначенні дати повідомлення про таку передачу слід брати до уваги загальні правила обчислення строків, встановлені ст.ст. 253, 254 ЦК.

Таким чином, перебіг строку передачі починається з наступного календарного дня після призначення (обрання) особи на посаду. Якщо ж останній день строку припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, днем закінчення строку є перший за ним робочий день.

Під 1-денним строком повідомлення слід розуміти день, наступний за днем, коли особа передала належні їй підприємства та/або корпоративні права в управління. Якщо ж цей день припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, цим днем слід вважати перший за ним робочий день.

Письмові заяви та повідомлення, здані до установи зв'язку або до скриньки для вхідної кореспонденції Національного агентства до закінчення останнього дня строку, вважаються такими, що здані своєчасно.

7.7. Питання практичного застосування вимог ст. 36 Закону

Приклад 1. Спосіб повідомлення Національного агентства

 Особа надала Національному агентству оригінал договору про передачу в управління підприємств та/або корпоративних прав.

 Чи буде це порушенням вимог ч. 5 ст. 36 Закону?

 Так, це буде порушенням вимог ч. 5 ст. 36 Закону.

Нормативне регулювання:

- ▶ особи, зазначені у п. 1, п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, призначені (обрані) на посаду, в одноденний термін після передачі в управління належних їм підприємств та корпоративних прав зобов'язані письмово повідомити про це Національне агентство із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору (ч. 5 ст. 36 Закону).

Таким чином, Закон зобов'язує відповідних осіб надавати Національному агентству виключно нотаріально засвідчену копію укладеного

договору управління майном про передачу в управління підприємств та/або корпоративних прав;

→ договір управління майном укладається в письмовій формі (ч. 1 ст. 1031 ЦК).

Тобто ні Законом, ні цивільним законодавством не передбачено вимог щодо обов'язкового нотаріального посвідчення такого договору. Водночас:

→ нотаріуси вчиняють таку нотаріальну дію, як засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них (п. 10 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про нотаріат»).

Зокрема, нотаріуси засвідчують вірність копій документів, виданих підприємствами, установами і організаціями, за умови, що ці документи не суперечать законіві, мають юридичне значення й засвідчення вірності їхніх копій не заборонено законом.

Вірність копії документа, виданого громадянином, засвідчується у тих випадках, коли справжність підпису громадянина на оригіналі цього документа засвідчена нотаріусом або посадовою особою органу місцевого самоврядування чи підприємством, установою, організацією за місцем роботи, навчання, проживання чи лікування громадянина (ст. 75 Закону України «Про нотаріат»).

Нотаріус, засвідчуючи вірність копії такого договору, засвідчує справжність підпису фізичних осіб на оригіналі цього документа.

Надання Національному агентству оригіналу договору управління майном, укладеного в простій письмовій формі (у якому справжність підпису фізичної особи ніким не засвідчена), не може прирівнюватися до нотаріально засвідченої копії такого договору.

Належним виконанням вимог ч. 5 ст. 36 Закону буде надання Національному агентству саме нотаріально засвідченої копії договору управління майном про передачу в управління підприємств та/або корпоративних прав.

Приклад 2. Порушення обмеження щодо суміщення з іншими видами діяльності у випадку непередачі в управління підприємств/корпоративних прав

✎ Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, після призначення (обрання) на посаду не виконала вимог

ст. 36 Закону та не передала в установлений строк в управління іншій особі належні їй корпоративні права.

? Чи може така бездіяльність свідчити про порушення вимог ст. 25 Закону (обмеження щодо суміщення з іншими видами діяльності)?

→ Ні, така бездіяльність не може свідчити про порушення вимог ст. 25 Закону.

Нормативне регулювання:

→ законодавством України не передбачено заборони володіти корпоративними правами для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, однак встановлено обмеження їх реалізації;

→ у п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону передбачено, що особам, зазначеним у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, заборонено займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

→ у ч. 2 ст. 167 ГК визначено, що володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом, але законом можуть бути встановлені обмеження для певних осіб щодо володіння ними та/або їх здійснення;

→ одне з таких обмежень встановлено у п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону, згідно з якою особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що мають на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

Встановлена заборона не поширюється на володіння та/або реалізацію особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, решти правомочностей власника корпоративних прав, не пов'язаних з участю (членством) в управлінні поточною діяльністю господарського товариства.

- КС своїм рішенням від 13.03.2012 № 6-рп/2012 визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), положення п. 2 ч. 1 ст. 7 Закону України від 07.04.2011 № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції» (втратив чинність 01.09.2016), згідно з яким особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється входити до складу органу управління підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, за винятком встановлення заборони вказаним особам брати участь у загальних зборах такого підприємства або організації.

Приклад 3. Господарська організація не здійснює діяльність

✎ Особа має корпоративні права в господарській організації, яка перебуває у процесі припинення та не здійснює господарську діяльність.

? Чи повинна така особа передавати в управління корпоративні права у разі призначення її на посаду державної служби?

→ Так, особа повинна передати в управління корпоративні права у разі призначення її на посаду державної служби.

Нормативне регулювання:

- перебування господарської організації в процесі припинення не позбавляє особу корпоративних прав, зокрема права на отримання активів у разі ліквідації та права управління (ч. 1 ст. 167 ГК), оскільки учасники господарської організації можуть прийняти рішення (підлягає державній реєстрації згідно з ч. 11 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань») про скасування рішення про припинення юридичної особи.

Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань запису про її припинення.

Приклад 4. Корпоративні права у керівника державного підприємства

✎ Керівник державного підприємства володіє корпоративними правами в господарському товаристві.

? Чи означає це, що у нього існує потенційний чи реальний конфлікт інтересів у зв'язку з наявністю таких корпоративних прав?

→ Ні, не означає.

Нормативне регулювання:

- враховуючи визначення термінів, передбачених у ст. 1 Закону, ключовими ознаками конфлікту інтересів є наявність у особи службових (представницьких) повноважень та приватного інтересу (майнового чи немайнового) і залежно від співвідношення вказаних ознак виникає потенційний або реальний конфлікт інтересів.

Приватний інтерес – це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими *позаслужбовими стосунками* з фізичними чи юридичними особами.

Володіння керівником державного підприємства корпоративними правами в господарському товаристві свідчить про наявність у нього пов'язаного з цим приватного інтересу, проте не свідчить беззаперечно про наявність у нього як реального, так і потенційного конфлікту інтересів.

Приклад реального конфлікту інтересів. У державного підприємства виникла потреба в укладенні договору про надання певних послуг. У зв'язку з цим потенційні контрагенти подали керівнику державного підприємства свої пропозиції. Серед контрагентів є господарське товариство, в якому у керівника є корпоративні права. Якщо керівник державного підприємства буде розглядати пропозицію цього господарського товариства, у нього виникне реальний конфлікт інтересів.

Приклад потенційного конфлікту інтересів. Між державним підприємством та господарським товариством, в якому керівник державного підприємства має корпоративні права, існують договірні відносини. Водночас керівник державного підприємства має повноваження приймати рішення, вчиняти дії, що стосуються реалізації умов укладеного із цим господарським товариством договору.

Приклад 5. Дарування корпоративних прав членам сім'ї

✎ Державний службовець є засновником приватного підприємства.

? Чи може державний службовець подарувати приватне підприємство, засновником якого він є, члену сім'ї, враховуючи передбачену в ст. 36 Закону заборону щодо передачі в управління підприємств членам сім'ї?

➔ Так, може.

Нормативне регулювання:

➔ згідно зі ст. 36 Закону на осіб, зазначених у п. 1, п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, у тому числі на державних службовців, покладено обов'язок протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права. При цьому забороняється *передавати в управління* належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї.

Якщо особа вирішила відчужити підприємство чи корпоративні права, вона не обмежена колом осіб, на користь яких можна зробити таке відчуження (продати, подарувати).

Відчуження підприємства чи корпоративних прав на користь членів сім'ї не позбавляє особу приватного інтересу, пов'язаного з відповідною юридичною особою, а тому в разі необхідності приймати рішення, вчиняти дії стосовно такої юридичної особи у державного службовця виникатиме конфлікт інтересів, який підлягає врегулюванню у встановленому порядку.

Приклад 6. Особа, яка повідомляє Національне агентство про передачу в управління корпоративних прав

✎ Особа передала корпоративні права в управління. Адвокат особи повідомив Національне агентство про здійснення такої передачі.

? Чи може адвокат особи, яка здійснила передачу корпоративних прав, повідомити Національне агентство про передачу на виконання вимог ч. 5 ст. 36 Закону?

➔ Ні, не може.

Нормативне регулювання:

➔ відповідно до ч. 5 ст. 36 Закону на осіб, зазначених у п. 1, п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, покладено обов'язок в одинденний термін після передачі в управління належних їм підприємств

та/або корпоративних прав письмово повідомити про це Національне агентство із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору.

Отже, обов'язок інформувати про передачу належних особі підприємств та/або корпоративних прав впливає з її статусу як особи, уповноваженої на виконання функцій держави.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 237 ЦК представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Водночас у ст. 36 Закону не передбачено можливості представництва та уповноваження представника на реалізацію обов'язків особи, уповноваженої на виконання функцій держави, у тому числі визначених у ч. 5 ст. 36 Закону, щодо відповідного інформування Національного агентства.

На виконання вимог ч. 5 ст. 36 Закону повідомити Національне агентство про передачу в управління корпоративних прав має власник корпоративних прав, який здійснив таку передачу.

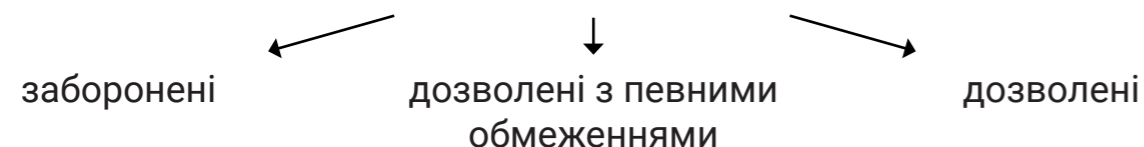
8. ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ

У ст. 23 Закону встановлено обмеження для осіб, зазначених у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, щодо одержання подарунків (категорії осіб – розділ 1 Методичних рекомендацій).

8.1. Визначення поняття «подарунок» та зміст обмеження

Цивільний кодекс України	Закон України «Про запобігання корупції»
дарунок – це рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери, нерухомі речі, майнові права, які передаються обдаровуваному безоплатно у власність (ст.ст. 717, 718)	подарунок – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/ одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової
<ul style="list-style-type: none"> ▶ рухомі речі ▶ гроші ▶ цінні папери ▶ нерухомі речі ▶ майнові права 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ грошові кошти ▶ інше майно ▶ переваги ▶ пільги ▶ послуги ▶ нематеріальні активи

8.2. Категорії подарунків

8.3. Заборонені подарунки

Категорично забороняється вимагати, просити, одержувати подарунки (незалежно від їх вартості) для себе або близьких осіб від юридичних та фізичних осіб (ч. 1 ст. 23 Закону):

у зв'язку зі здійсненням особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування

якщо особа, яка дарує (дарувальник), перебуває в підпорядкуванні особи, якій вона дарує подарунок (обдаровуваного)

8.4. Подарунки, дозволені з певними обмеженнями

Дозволено отримувати подарунки, які відповідають загально визначеним уявленням про гостинність (ч. 2 ст. 23 Закону), якщо:

вартість таких подарунків не перевищує 1 прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово (прожитковий мінімум станом на 01.11.2020 – 2197 гривень)

сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує 2 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки (прожитковий мінімум станом на 01.01.2020 – 2102 гривень)

Зазначені подарунки дозволено отримувати лише за таких умов:

- ▶ подарунки отримуються не у зв'язку зі здійсненням особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- ▶ особа, яка дарує, не перебуває в підпорядкуванні особи, якій вона дарує подарунок.

8.5. Дозволені подарунки

Дозволено отримувати (ч. 2 ст. 23 Закону):

загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси

будь-які подарунки від близьких осіб незалежно від їхньої вартості

Близькими особами є (абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону):

- ▶ члени сім'ї;
- ▶ чоловік, дружина;
- ▶ батько, мати;
- ▶ вітчим, мачуха;
- ▶ син, дочка, пасинок, падчерка;
- ▶ рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри;
- ▶ рідний брат та сестра дружини (чоловіка);
- ▶ племінник, племінниця;
- ▶ рідний дядько, рідна тітка;
- ▶ дід, баба, прадід, прабаба;
- ▶ внук, внучка, правнук, правнучка;
- ▶ зять, невістка;
- ▶ тесть, теща, свекор, свекруха;
- ▶ батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки);
- ▶ усиновлювач чи усиновлений;
- ▶ опікун чи піклувальник;
- ▶ особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта.

⚠ Після отримання дозволеного подарунка особа зобов'язана не приймати рішень та не вчиняти дій на користь особи, від якої отримано такий подарунок.

Рішення, прийняте особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважається таким, що прийняте в умовах конфлікту інтересів. Такі рішення підлягають скасуванню (на такі рішення поширюються вимоги ст. 67 Закону).

Порушення встановлених ст. 23 Закону обмежень щодо одержання подарунків тягне за собою адміністративну відповідальність згідно зі ст. 172⁵ КУпАП.

Окремим видом подарунків є подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям. Такі подарунки є державною, комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 затверджено Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям.

Процедура передачі таких подарунків передбачає:

- ▶ складення акта приймання-передачі подарунку від особи, яка прийняла подарунок, до матеріально-відповідальної особи органу, установи, організації;
- ▶ оцінку вартості дарунку відповідною комісією в органі, установі, організації, членом якої в обов'язковому порядку має бути фахівець з оцінки майна;
- ▶ відображення операцій, пов'язаних з передачею дарунка органів, установі, організації в бухгалтерському обліку.

8.6. Приклади практичного застосування обмежень щодо одержання подарунків

Приклад 1

✎ Директор державного підприємства отримав від підлеглого, з яким товаришує, подарунок у негрошовій формі вартістю 1000 гривень.

❓ Чи буде це порушенням обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 23 Закону?

➡ Так, це буде вважатися порушенням вимог ст. 23 Закону.

Незалежно від суми подарунка вбачається порушення директором вимог ч. 1 ст. 23 Закону, оскільки дарувальник перебуває в підпорядкуванні обдаровуваного.

Якщо директор прийме рішення на користь підлеглого, від якого він отримав подарунок, таке рішення (відповідно до ч. 4 ст. 23 Закону) вважатиметься прийнятим в умовах конфлікту інтересів та підлягатиме скасуванню. Воно також може бути визнане незаконним у судовому порядку, а директор притягнутий до відповідальності за ст.ст. 172⁵, 172⁷ КУпАП.

Приклад 2

 Начальник відділу місцевої державної адміністрації отримав від своєї двоюрідної тітки гроші у подарунок у сумі 100 000 гривень.

 Чи буде це порушенням обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 23 Закону?

 Так, зважаючи на вартість подарунка та особу дарувальника.

Особи можуть приймати подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність (ч. 2 ст. 23 Закону), крім заборонених подарунків (ч. 1 ст. 23 Закону), якщо вартість таких подарунків не перевищує 1 прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує 2 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачене обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, зокрема, які даруються близькими особами.

Двоюрідна тітка не належить до категорії близьких осіб у розумінні Закону, що впливає з положення абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону.

Вартість такого подарунка перевищує дозволу.

У діях начальника відділу місцевої державної адміністрації вбачаються ознаки порушення обмежень, встановлених у ст. 23 Закону щодо одержання подарунків, що може свідчити про вчинення ним адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁵ КУпАП.

9. ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

9.1. Зміст обмеження щодо зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю

У ст. 25 Закону визначено обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності для осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону (категорії осіб – розділ 1 Методичних рекомендацій).

Цим особам заборонено займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України (п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону).

Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності не поширюються на:

- депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі);
- присяжних;
- помічників-консультантів народних депутатів України;
- працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України;
- працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України;
- працівників патронатних служб у державних органах.

9.2. Інша оплачувана діяльність

Іншою оплачуваною діяльністю є будь-яка діяльність, що не містить ознак підприємницької діяльності та полягає у виконанні робіт та/або наданні послуг, які оплачуються або можуть бути оплачені у майбутньому.

Визначене п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону обмеження сфокусовано не на винагороді за результатами здійснення нею іншої, ніж виконання функцій держави або місцевого самоврядування, діяльності, а саме на зайнятті такою діяльністю, яка оплачується *чи може бути оплачена*.

Отже, власне факт зайняття особою іншою оплачуваною діяльністю, незалежно від фінансових результатів такої діяльності, свідчатиме про порушення зазначених вимог Закону.

9.3. Підприємницька діяльність

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (ч. 1 ст. 42 ГК).

Господарська діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. При цьому господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями (ст. 3 ГК).

Самозайнята особа – платник податку, який є ФОП або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності (п.п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК).

⚠ Викладацька, наукова та творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика зі спорту також можуть бути видами підприємницької діяльності. Якщо особа займається вищевказаними видами діяльності як ФОП, матиме місце порушення заборони, встановленої у п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону.

✍ Відкриття власного стоматологічного кабінету і надалі постійна робота у ньому свідчатимуть про порушення передбачених ст. 25 Закону обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, оскільки така робота здійснюється за ініціативою особи та на її власний ризик, організовується нею самостійно, й особа має на меті досягнення економічних і соціальних результатів. Водночас така особа отримує не тільки винагороду за оплату своєї праці, а й прибуток від діяльності створеного нею кабінету.

Чинним законодавством передбачена можливість створення та діяльності суб'єктів господарювання (підприємств), які діють на основі праці їх членів.

Так, фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство»).

⚠ Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом (ч. 2 ст. 167 ГК).

9.4. Дозволені види оплачуваної діяльності

9.4.1. Викладацька діяльність

Викладацька діяльність – діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту»).

📄 п. 3 Рішення Конституційного Суду України від 06.10.2010 № 21-рп/2010:

Наукова і викладацька діяльність є видами інтелектуальної і творчої діяльності, що спрямована на одержання, поширення, використання нових знань, фахових навичок, їх практичне застосування.

До викладацької діяльності належить діяльність із такими ознаками:

- ▶ спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти;
- ▶ суб'єктом здійснення відповідної діяльності є педагогічний (науково-педагогічний) працівник, самозайнята особа (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або інша фізична особа на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору;
- ▶ правовою підставою здійснення такої діяльності є трудовий або цивільно-правовий договір;
- ▶ суб'єкт, на якого спрямована відповідна діяльність, є здобувачем освіти в розумінні закону.

⚠ Ураховуючи зміст наведеного визначення, а також закріплені у законодавстві різні види освіти (ст. 8 Закону України «Про освіту») та

форми її здобуття (ст. 9 Закону України «Про освіту») викладацьку діяльність можуть здійснювати не тільки заклади освіти (юридичні особи приватного чи публічного права та фізичні особи – підприємці) та їх педагогічні чи науково-педагогічні працівники, а й будь-яка фізична особа. При цьому така діяльність може здійснюватись, у тому числі, як репетиторство, читання лекцій, проведення тренінгів, семінарів тощо.

⚠ Звертаємо увагу, що викладацька діяльність не може здійснюватися на користь юридичних осіб, оскільки такі особи не є здобувачами освіти (п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту»).

9.4.2. Наукова діяльність

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»:

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Фундаментальними науковими дослідженнями є теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки.

Прикладними науковими дослідженнями є теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення наявних матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань.

Результатом наукової діяльності є одержання якісно нових знань, у зв'язку з чим не може вважатися науковою діяльністю, наприклад, надання послуг технологічного консалтингу, оскільки результатом таких послуг є застосування вже наявних знань і досвіду однієї особи (консультанта) для вирішення завдань, що постають у діяльності іншої особи (замовника послуг).

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» *основним суб'єктом наукової і науково-технічної діяльності є вчений.*

Вченим є будь-яка фізична особа, яка, у тому числі, проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

Наукова діяльність вченого не обмежується діяльністю у наукових установах, закладах вищої освіти, наукових підрозділах установ, організацій, підприємств.

Науковою діяльністю однозначно є діяльність, час зайняття якою зараховується до стажу наукової роботи відповідно до ст. 35 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». В інших випадках науковою діяльністю можна вважати діяльність, зміст якої відповідає визначенням фундаментального та прикладного наукового дослідження.

9.4.3. Творча діяльність

Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 54 Конституції України).

Існуючі нормативні визначення (п. 21 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про культуру», абз. 4 ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки») дають підстави для виділення таких ознак творчої діяльності:

- ▶ індивідуальна/колективна творчість;
- ▶ твір або його інтерпретація як результат творчості;
- ▶ культурна цінність твору/інтерпретації твору, що є результатом творчості.

За позицією Національного агентства саме створений твір чи його інтерпретація є визначальною ознакою творчої діяльності. При цьому, з огляду на наведені визначення творчої діяльності, її результатом можуть бути твір/інтерпретація твору, що мають культурну цінність (термін «культурні цінності» вживається у значенні, наведеному у Законі України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»).

Приблизний перелік творів як об'єктів авторського права наведено у ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

- ▶ літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- ▶ виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- ▶ комп'ютерні програми, бази даних;
- ▶ музичні твори з текстом і без тексту;
- ▶ драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- ▶ аудіовізуальні твори;
- ▶ твори образотворчого мистецтва;
- ▶ твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- ▶ фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- ▶ твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;
- ▶ ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- ▶ сценічні обробки творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- ▶ похідні твори;
- ▶ збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- ▶ тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- ▶ інші твори.

Наведений у ст. 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» перелік культурних цінностей не відповідає характеристикам більшості творів, які є об'єктами авторського права, а тому культурну цінність твору/інтерпретації твору як результату творчості на сьогодні неможливо врахувати в якості обов'язкової ознаки творчої діяльності.

Крім того, відповідно до ст. 7 Закону України «Про культуру» свобода творчості передбачає право провадити творчу діяльність як на професійній, так і на аматорській основі.

9.4.4. Медична практика

Термін «медична практика» зустрічається у законодавстві про охорону здоров'я.

Медична практика – це вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами-підприємцями з метою надання медичної допомоги та медичного обслуговування на підставі ліцензії (ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285).

Вказаний термін передбачений саме для застосування до господарської діяльності у відповідній сфері.

Водночас у контексті антикорупційного законодавства йдеться не про господарську чи підприємницьку діяльність зі здійснення медичної практики, а про можливість зайняття такою практикою в державних, комунальних чи приватних закладах охорони здоров'я та у ФОП (які здійснюють свою діяльність на підставі ліцензії).

9.4.5. Інструкторська та суддівська практика зі спорту

У законодавстві України відсутні визначення поняття «інструкторська та суддівська практика зі спорту». Проте зазначені види практики тісно пов'язані зі спортивно-тренувальною діяльністю.

Спортивні судді – це фізичні особи, які пройшли спеціальну підготовку та отримали відповідну кваліфікаційну категорію, та уповноважені забезпечувати дотримання правил спортивних змагань, положень (регламентів) про змагання, а також забезпечувати достовірність зафіксованих результатів (ч. 1 ст. 41 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»).

Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників сфери фізичної культури і спорту, випуск 85 «Спортивна діяльність» затверджений наказом Міністерства молоді та спорту України від 28.10.2016 № 4080.

До фахівців у сфері фізичної культури та спорту належить суддя з виду спорту.

Основними завданнями та обов'язками судді з виду спорту визначено:

- ▶ участь у впровадженні системи взаємозв'язків, застосування і підтримка її відповідно до встановлених вимог і порядку, які забезпечують координацію внутрішньої управлінської діяльності між керівником федерації, президією, виконкомом, членами федерації, а також систему взаємовідносин керівника федерації з представниками інших організацій;
- ▶ організація роботи щодо виконання рішень керівних органів федерації, які стосуються завдань, визначених статутом, та інших питань, що не суперечать статутній діяльності федерації;
- ▶ доведення до відома всіх зацікавлених служб, сторонніх організацій та окремих осіб змісту протоколів та прийнятих рішень;
- ▶ обробка інформації, аналіз, ведення та зберігання поточних документів, протоколів засідань керівних органів федерації, постійних та тимчасових комітетів, інших документів федерації;
- ▶ забезпечення інформаційного зв'язку між федерацією та її членами, іншими організаціями;
- ▶ підготовка проєктів розпорядчої документації, адміністративної та іншої кореспонденції: запитів, звернень, відповідей на листи, повідомлень тощо;
- ▶ виконання протокольних записів на зустрічах, засіданнях, нарадах тощо;
- ▶ реєстрація звернень і заяв членів федерації, організація їх прийому (зустрічі) з керівником федерації;
- ▶ підвищення професійної кваліфікації згідно з вимогами законодавства.

Різновиди посад інструкторів, діяльність яких є спортивною:

- ▶ інструктор з фізкультури;
- ▶ інструктор-методист з альпінізму;

- ▶ інструктор-методист з виробничої гімнастики;
- ▶ інструктор-методист з туризму;
- ▶ інструктор-методист з фізичної культури та спорту;
- ▶ інструктор-методист спортивної школи;
- ▶ інструктор-методист тренажерного комплексу (залу);
- ▶ інструктор навчально-тренувального пункту;
- ▶ спортсмен-інструктор;
- ▶ спортсмен-інструктор збірної команди України тощо.

До обов'язків інструкторів зі спорту, як правило, належать:

- ▶ методичне забезпечення та організація навчально-тренувальної роботи, контроль за комплектуванням спортивних груп, змістом та результатами навчально-тренувальної роботи, робота з підвищення кваліфікації тренерів-викладачів, проведення відкритих навчально-тренувальних занять;
- ▶ статистичний облік та аналіз результатів роботи спортивної школи, відділення, груп;
- ▶ контроль за проведенням навчально-тренувальних занять, виконанням програм з видів спорту, навчальних планів, складення й додержання розкладу занять (Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 993, Типові штатні нормативи дитячо-юнацьких спортивних шкіл, затверджені наказом Міністерства молоді та спорту України від 30.07.2013 № 37, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 09.08.2013 за № 1361/23893).

9.5. Питання практичного застосування вимог Закону, згідно з якими встановлено обмеження щодо зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю

Приклад 1. Державний службовець – ФОП

 Державний службовець зареєстрований як ФОП.

 Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися підприємницькою діяльністю?

➔ Ні, якщо він фактично не займається підприємницькою діяльністю.

Нормативне регулювання:

- ➔ особам, зазначеним у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, заборонено займатися підприємницькою діяльністю;
- ➔ підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (ст. 42 ГК);
- ➔ суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи ФОП у порядку, визначеному законом (ч. 1 ст. 58 ГК).

Державна реєстрація є лише передумовою для здійснення підприємницької діяльності та, власне, не свідчить про порушення вимог п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону. При цьому реєстрація ФОП та одночасно здійснення підприємницької діяльності особою, яка є державним службовцем, буде порушенням обмежень, встановлених у п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону, щодо заборони зайняття підприємницькою діяльністю.

Приклад 2. Донорство крові

✍ Державний службовець є донором крові та отримав плату за здачу крові.

? Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

➔ Ні, це не є порушенням Закону.

Нормативне регулювання:

- ➔ донорство крові та її компонентів – добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях (ч. 1 ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів»);
- ➔ оплата здачі крові передбачена ч. 4 ст. 2 Закону України «Про донор-

ство крові та її компонентів», постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 № 1821 «Про підвищення рівня оплати давання донорами крові та (або) її компонентів».

Донорство крові та її компонентів не містить ознак підприємницької та/або іншої оплачуваної діяльності, а оплата здачі крові має виключно компенсаційний характер і спрямована на стимулювання та заохочення донорства, розвиток якого є важливою соціально необхідною справою держави.

Приклад 3. Лікар за сумісництвом

✍ Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, працює лікарем у лікарні за сумісництвом.

? Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися іншою оплачуваною діяльністю?

➔ Ні, якщо така особа відповідає кваліфікаційним вимогам та займається медичною практикою у закладі охорони здоров'я або у ФОП, що мають відповідну ліцензію.

Нормативне регулювання:

- ➔ медична практика як вид господарської діяльності підлягає ліцензуванню (п. 15 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»);
- ➔ господарська діяльність з медичної практики є видом господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, що провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами-підприємцями з метою надання медичної допомоги та медичного обслуговування на підставі ліцензії (абз. 3 п. 4 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285).
У п. 24 вказаних ліцензійних умов передбачено обов'язкову укомплектованість такого суб'єкта господарювання фахівцями, які відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам, затвердженим Міністерством охорони здоров'я України.

Обмеження, встановлені у ч. 1 ст. 25 Закону, не поширюються на медичну практику, яку особа, що відповідає кваліфікаційним вимогам, як лікар

здійснює в закладі охорони здоров'я або у ФОП, що мають відповідну ліцензію.

Приклад 4. Медична практика на підставі ліцензії

 Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, займається медичною практикою як ФОП на підставі відповідної ліцензії.

? Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

 Так, це порушення.

Нормативне регулювання:

- медична практика є одним із видів господарської діяльності (п. 15 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»);
- господарська діяльність з медичної практики є видом господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, що провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами-підприємцями з метою надання медичної допомоги та медичного обслуговування на підставі ліцензії (абз. 3 п. 4 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285);
- особам заборонено займатися будь-якими видами підприємницької діяльності, у тому числі пов'язаними з наданням медичної допомоги та медичного обслуговування населенню (п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону).

Зайняття медичною практикою як одним із видів підприємницької діяльності є порушенням п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону. Виняток з обмеження, передбаченого п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону, щодо зайняття медичною практикою не поширюється на здійснення підприємницької діяльності.

Приклад 5. Продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом

 Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, здійснює продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом.

? Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

 Ні, за умови, що така електроенергія вироблена з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств, величина встановленої потужності яких не перевищує 30 кВт, а продаж такої електроенергії не містить ознак підприємницької діяльності.

Нормативне регулювання:

- побутовим споживачем є, зокрема, індивідуальний побутовий споживач – фізична особа, яка використовує електроенергію для забезпечення власних побутових потреб, що не включають професійну та/або господарську діяльність (п. 62 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про ринок електричної енергії»);
- генеруюча установка приватного домогосподарства – комплекс взаємопов'язаних устаткувань і споруд, призначених для виробництва електричної енергії, перетвореної з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру, які встановлені в межах приватного домогосподарства (п. 1.1.2 глави 1.1 розділу I Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 14.03.2018 № 312).
Відповідно до п. 5.5.2 глави 5.5 розділу V вказаних Правил побутовий споживач, зокрема, має право на:
 - 1) встановлення у своєму приватному домогосподарстві генеруючої установки, призначеної для виробництва електричної енергії з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру, величина встановленої потужності якої не перевищує 30 кВт, але не більше потужності, дозволеної до споживання та зазначеної у договорі (договорах) зі споживачем, та на виробництво електричної енергії з такої установки без відповідної ліцензії;
 - 2) продаж постачальнику універсальних послуг електроенергії, що вироблена генеруючою установкою приватного домогосподарства, величина встановленої потужності якої не перевищує 30 кВт, за «зеленим» тарифом в обсязі, що перевищує місячне споживання електричної енергії такими приватними домогосподарствами;
- у ст. 319 ЦК встановлено, що власник володіє, користується та розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має

право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать закону. У цій статті також зазначено, що держава не втручається у здійснення власником права власності.

Тобто власник електроенергії, яка виробляється з альтернативних джерел енергії генеруючою установкою приватного домогосподарства, може самостійно розпоряджатися нею, продавати, використовувати тощо.

Продаж електричної енергії, що вироблена з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств, величина встановленої потужності яких не перевищує 30 кВт, не містить ознак підприємницької та іншої оплачуваної діяльності, а оплата за продаж електричної енергії, передбачена вказаними Правилами, має виключно заохочувальний характер і спрямована на стимулювання населення виробляти електроенергію за допомогою альтернативних джерел, розвиток якої є важливою соціально необхідною справою держави.

Приклад 6. Проходження військової служби за призовом

 Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, проходить військову службу за призовом у Збройних Силах України.

 Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

 Ні, це не є порушенням.

Нормативне регулювання:

- у п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону передбачено заборону займатися, зокрема, іншою оплачуваною діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;
- відповідно до ч. 2 ст. 39 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» громадяни України, призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період або прийняті на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану, користуються гарантіями, передбаченими ч.ч. 3, 4 ст. 119 КЗпП, а також ч. 1 ст. 51, ч. 5 ст. 53, ч. 3 ст. 57, ч. 5 ст. 61 Закону України «Про освіту».

 у ч. 3 ст. 119 КЗпП передбачено, що за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення зберігаються місце роботи, посада і середній заробіток на підприємстві в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі, незалежно від підпорядкування та форми власності й у фізичних осіб-підприємців, у яких вони працювали на час призову.

Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Приклад 7. Дохід від особистого селянського господарства

 Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, займається особистим селянським господарством і отримує дохід від реалізації надлишків сільськогосподарської продукції.

 Чи допустимо це з огляду на вимоги п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону в частині заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

 Так, оскільки ведення особистого селянського господарства з огляду на його мету, не є підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю.

Нормативне регулювання:

- особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг/використання майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму (ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство»);

- водночас у цій статті визначено, що члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України та інших нормативно-правових актів. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не належить до підприємницької діяльності;
- члени особистого селянського господарства, зокрема, мають право реалізовувати надлишки виробленої продукції на ринках, а також заготівельним, переробним підприємствам та організаціям, іншим юридичним і фізичним особам та вільно розпоряджатися належним майном, виробленою сільськогосподарською продукцією й продуктами її переробки (ст. 7 Закону України «Про особисте селянське господарство»);
- кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41 Конституції України);
- продукцією, плодами та доходами є все те, що виробляється, добувається, одержується з речі або приноситься річчю. Продукція, плоди та доходи належать власникові речі, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 189 ЦК).

Приклад 8. Участь у діяльності фермерського господарства

 Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, бере участь у діяльності фермерського господарства як його член.

 Чи є це порушенням вимог п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону?

 Так, це порушення.

Нормативне регулювання:

- фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до Закону (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство»);

- трудові відносини у фермерському господарстві базуються на основі праці його членів. Членам фермерського господарства видаються трудові книжки, ведення яких здійснюється відповідно до законодавства України про працю (ч.ч. 1, 4 ст. 27 Закону України «Про фермерське господарство»).

Члени фермерського господарства одночасно займаються підприємницькою діяльністю і є працівниками фермерського господарства, а отже, здійснюють діяльність, за яку отримують дохід у вигляді частини прибутку фермерського господарства.

Відповідно, факт входження особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до складу членів фермерського господарства свідчитиме про зайняття нею підприємницькою діяльністю, а отже, є порушенням обмежень, установлених у п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону.

Приклад 9. Стажування для отримання свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю

 Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, проходить стажування для отримання свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю.

 Чи є це порушенням вимог п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону в частині заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

 Ні, це не є порушенням.

Нормативне регулювання:

- стажування полягає у перевірці готовності особи самостійно займатися адвокатською діяльністю та здійснюється у вільний від основної роботи час стажиста (ч.ч. 1, 2 ст. 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»);
- стажування не вважається виконанням трудової функції у межах договору трудового найму (п. 1.10 Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 01.06.2018 № 80).

Складання кваліфікаційного іспиту та проходження стажування для отримання свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, якщо стажування здійснюватиметься без укладення договору трудового найму та на безоплатній основі, не є порушенням обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.

! Водночас інші вимоги, встановлені Законом, дають підстави для застережень стосовно проходження стажування як стажиста адвоката особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме:

- ▶ за певних обставин стажування може спричинити виникнення у діяльності таких осіб конфлікту інтересів – ситуації, за якої відповідно до норм ст. 28 Закону такі особи зобов'язані вживати заходів для його запобігання та врегулювання (зокрема, йдеться про працівників правоохоронних органів, органів досудового розслідування та прокуратури);
- ▶ під час стажування має бути дотримана вимога ст. 43 Закону, згідно з якою не розголошується і не використовується в інший спосіб конфіденційна та інша інформація з обмеженим доступом, яка стала відома особам у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

Приклад 10. Отримання стипендії при проходженні спеціальної підготовки в Національній школі суддів України

✎ Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка є кандидатом на посаду судді, проходить спеціальну підготовку в Національній школі суддів України з отриманням стипендії.

? Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

➔ Ні, це не є порушенням.

Нормативне регулювання:

- ▶ Національна школа суддів України є державною установою зі спеціальним статусом, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для судової системи та здійснює науково-дослідну діяльність (ст. 104 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);

- ▶ за результатами спеціальної перевірки Вища кваліфікаційна комісія суддів України ухвалює рішення про направлення осіб, які відповідають установленим до кандидата на посаду судді вимогам, для проходження спеціальної підготовки в Національній школі суддів України (ч. 3 ст. 74 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);
- ▶ на період проходження кандидатом підготовки за ним зберігається основне місце роботи, виплачується стипендія в розмірі посадового окладу помічника судді місцевого суду. Строк проходження спеціальної підготовки в Національній школі суддів України зараховується до стажу професійної діяльності у сфері права (ч. 4 ст. 77 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Проходження спеціальної підготовки в Національній школі суддів України не є діяльністю, спрямованою на отримання доходу, і така діяльність не порушує обмежень, передбачених ст. 25 Закону.

Приклад 11. Отримання стипендії при здобутті освіти

✎ Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, отримує стипендію у зв'язку із здобуттям вищої освіти.

? Чи має місце порушення встановленої п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

➔ Ні, це не є порушенням.

Нормативне регулювання:

- ▶ відповідно до ст. 53 Конституції України кожен має право на освіту. Право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих (ч. 3 ст. 3 Закону України «Про освіту»);
- ▶ учасниками освітнього процесу є, у тому числі, здобувачі освіти (вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти), які мають право, зокрема, на забезпечення стипендіями у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (п. 8 ч. 1 ст. 1, ст.ст. 52, 53 Закону України «Про освіту»).

Здобувачам освіти за певними напрямками вищезазначений Закон гарантує також забезпечення місцями в гуртожитках, харчуванням, спеціальною формою, спортивним інвентарем, навчальним обладнанням;

→ здобуття освіти не є діяльністю, спрямованою на отримання доходу, і така діяльність не порушує обмежень, передбачених ст. 25 Закону.

З огляду на викладене у межах реалізації свого конституційного права на освіту особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, можуть здобувати будь-який вид освіти у будь-якій формі, отримувати стипендію та інші види забезпечення (покриття витрат на таке забезпечення), у тому числі, якщо джерелом фінансування стипендій та витрат є особа (фізична або юридична) – нерезидент України.

Приклад 12. Надання майна в оренду

✎ Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, надає належне їй на праві власності нерухоме майно в оренду.

? Чи є це порушенням встановлених п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону заборон у частині заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю України?

→ Ні, якщо такі дії не містять ознак підприємницької діяльності.

Нормативне регулювання:

- відповідно до ч. 1 ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
- власник володіє, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. Держава не втручається у здійснення власником права власності (ст. 319 ЦК).

Передаючи своє майно в оренду, власник не здійснює «іншої оплачуваної діяльності», заборона на яку міститься у ст. 25 Закону, а лише реалізує своє право на розпорядження належним йому майном та отримує за це плату.

Приклад 13. Вхідження до складу державної екзаменаційної комісії на платній основі

✎ Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, входить до складу державної екзаменаційної комісії закладу вищої освіти на платній основі.

? Чи це допускається, з урахуванням обмеження, передбаченого п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону в частині зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю України? Чи вважається діяльність у складі такої комісії викладацькою?

→ Так, допускається.

Нормативне регулювання:

- складовою освітнього процесу у закладах вищої освіти є контрольні заходи (ч. 1 ст. 50 Закону України «Про вищу освіту»), у тому числі атестація здобувачів вищої освіти;
- атестація осіб, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра, здійснюється екзаменаційною комісією, до складу якої можуть включатися представники роботодавців та їхніх об'єднань відповідно до положення про екзаменаційну комісію, затвердженого вченою радою закладу вищої освіти (наукової установи).

Заходи, визначені навчальним планом та спрямовані на забезпечення задоволення освітніх потреб здобувачів вищої освіти, проведення атестації, є частиною викладацької діяльності.

Приклад 14. Участь у проведенні зовнішнього незалежного оцінювання

✎ Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, бере участь у проведенні зовнішнього незалежного оцінювання.

? Чи є це порушенням вимог п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону в частині заборони займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю?

→ Ні, це не є порушенням.

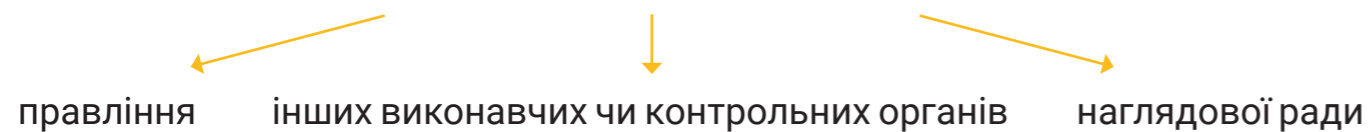
Нормативне регулювання:

- ➔ у ч. 1 ст. 25 Закону міститься заборона для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім, зокрема, викладацькою;
 - ➔ відповідно до ст. 1 Закону України «Про освіту» викладацька діяльність – це діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору. Викладацька діяльність у закладах освіти здійснюється на основі освітньої програми, одним з компонентів якої є контрольні заходи, спрямовані на визначення результатів навчання (ст. 1, ч. 8. ст. 12, ч. 2 ст. 33 Закону України «Про освіту», ч. 1 ст. 10 Закону України «Про повну загальну середню освіту»). Такі результати оцінюються шляхом державної підсумкової атестації, яка може здійснюватися, зокрема, у формі зовнішнього незалежного оцінювання, яке в свою чергу є одним з основних видів оцінювання результатів навчання учнів, які завершують здобуття базової чи профільної середньої освіти (ч. 2 ст. 17, ч. 1 ст. 47 Закону України «Про повну загальну середню освіту»).
- Стаття 47 Закону України «Про освіту» передбачає, що зовнішнє незалежне оцінювання – це оцінювання результатів навчання, здобутих особою на першому рівні освіти.
- Виходячи з системного аналізу положень вищезазначених Законів можна зробити висновок про те, що обов'язковою складовою освітнього процесу є заходи оцінювання результатів навчання учнів, які за своїм змістом є частиною викладацької діяльності.
- До виконання робіт і надання послуг, пов'язаних з проведенням ЗНО, Українським центром оцінювання якості освіти та регіональними центрами оцінювання якості освіти залучаються педагогічні, наукові, науково-педагогічні працівники та інші фахівці. Відповідний механізм визначено Порядком залучення педагогічних, наукових, науково-педагогічних працівників та інших фахівців до проведення зовнішнього незалежного оцінювання, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 № 222;

- ➔ окрім того, Положення про уповноважену особу Українського центру оцінювання якості освіти затверджене наказом Міністерства освіти і науки від 17.02.2015 №156 передбачає у п.2 що добір уповноважених осіб здійснюють регіональні центри оцінювання якості освіти за наказом Українського центру оцінювання якості освіти з числа працівників Українського та регіональних центрів, місцевих органів управління освітою, педагогічних, науково-педагогічних працівників, які пройшли відповідний інструктаж. З огляду на викладене, ЗНО є формою оцінювання результатів навчання учнів, яке в свою чергу є частиною викладацької діяльності, а відтак участь у його проведенні особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не міститиме ознак порушення встановлених ст. 25 Закону обмежень.

10. ЗМІСТ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ВХОДЖЕННЯ ДО СКЛАДУ ПРАВЛІННЯ, ІНШИХ ВИКОНАВЧИХ ЧИ КОНТРОЛЬНИХ ОРГАНІВ, НАГЛЯДОВОЇ РАДИ ПІДПРИЄМСТВА АБО ОРГАНІЗАЦІЇ, ЩО МАЄ НА МЕТІ ОДЕРЖАННЯ ПРИБУТКУ

Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється входити до складу (якщо інше не передбачено Конституцією або законами України)

підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійної комісії господарської організації).

Порушення заборони буде мати місце (крім винятків, визначених у самій ст. 25 Закону) за таких умов:

- ▶ особа належить до суб'єктів, визначених саме в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону;
- ▶ особа входить до складу правління, іншого виконавчого чи контрольного органу, наглядової ради;
- ▶ юридична особа, до складу органу якої входить особа, має правовий статус підприємства або організації;
- ▶ така юридична особа має на меті одержання прибутку.

⚠ Відповідальність за порушення цієї заборони настає незалежно від того, чи вчиняла особа будь-які дії на посаді в органі управління, чи здійснювало таке підприємство/організація господарську діяльність та чи отримувало дохід, а також незалежно від отримання доходу особою від такої діяльності.

Заборона щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради.

Із системного аналізу положень ГК, ЦК, а також спеціальних законів, які регулюють правовий статус окремих видів господарських товариств, підприємств, організацій можна зробити висновок, що до системи органів управління підприємства/організації входять:

- ▶ вищий орган (загальні збори);
- ▶ виконавчий орган (колегіальний – правління або дирекція, одноособовий – директор);
- ▶ контролюючі/наглядові органи (наглядова рада, ревізійна комісія (ревізор)).

Обмеження, передбачене у п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону, не стосується участі осіб, у загальних зборах товариств.

📄 Рішенням від 13.03.2012 № 6-рп/2012 Конституційний Суд України визнав неконституційним положення щодо заборони особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, брати участь у загальних зборах підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, яке містилось у Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» (вказаний Закон втратив чинність).

Водночас відповідно до правової позиції Конституційного Суду України лише «будь-яка робота, яка здійснюється «на постійній основі», виключає її поєднання з певними посадами в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, які передбачають роботу на такій самій постійній основі, зокрема на посадах керівників органів виконавчої влади» (абз. 14 п. 2 мотивувальної частини Рішення від 04.07.2002 року № 14-рп/2002).

Разом з тим у ч.ч. 1, 10 ст. 65 ГК визначено, що управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів, а особливості управління підприємствами окремих видів (організаційних форм підприємств) встановлюються ГК та законами про такі підприємства.

⚠ Для з'ясування питання про те, які саме органи діють на конкретному підприємстві чи в організації, слід аналізувати положення спеціального законодавства, на підставі якого таке підприємство/організація діє, а також установчих документів відповідної юридичної особи.

Підприємства або організації, що мають на меті одержання прибутку

Юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, установлених законом (ст. 83 ЦК).

Згідно з положеннями цивільного законодавства України (ст.ст. 83-85 ЦК) мета отримання прибутку є основним критерієм поділу юридичних осіб у формі товариств на підприємницькі та непідприємницькі.

Товариства	
підприємницькі	непідприємницькі (неприбуткові)
діють з метою отримання прибутку (та його розподілу між учасниками)	діють без мети отримання прибутку
можуть бути створені як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи	мають одночасно відповідати вимогам, встановленим п.п. 133.4.1 п. 133.4 ст. 133 ПК*

*Вимоги до неприбуткового підприємства, установи та організації:

- ▶ повинна бути утворена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;
- ▶ установчі документи (або установчі документи організації вищого рівня, на підставі яких діє неприбуткова організація відповідно до закону) містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників у розумінні ЦК), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб;
- ▶ установчі документи (або установчі документи організації вищого рівня, на підставі яких діє неприбуткова організація відповідно до закону) передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду, іншим юридичним особам, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення відповідно до закону (для недержавних пенсійних фондів), або зарахування до доходу бюджету в разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації,

злиття, поділу, приєднання або перетворення);

- ▶ особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення);
- ▶ повинна бути внесена контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

При вирішенні питання щодо неналежності юридичної особи до підприємств та організацій, що мають на меті одержання прибутку, слід враховувати:

- ▶ організаційно-правову форму, в якій юридична особа створена і діє;
- ▶ положення установчих документів такої юридичної особи, в яких згідно зі ст. 57 ГК мають зазначатися, зокрема: мета і предмет господарської діяльності, порядок розподілу прибутків та збитків.

Організаційно-правові форми (Державний класифікатор України «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» ДК 002:2004, затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97)

Підприємства	Господарські товариства
<ul style="list-style-type: none"> ▶ фермерське господарство ▶ приватне підприємство ▶ колективне підприємство ▶ державне підприємство ▶ казенне підприємство ▶ комунальне підприємство ▶ дочірнє підприємство ▶ іноземне підприємство ▶ підприємство об'єднання громадян ▶ підприємство споживчої кооперації ▶ орендне підприємство ▶ індивідуальне підприємство ▶ сімейне підприємство ▶ спільне підприємство 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ акціонерне товариство ▶ товариство з обмеженою відповідальністю ▶ товариство з додатковою відповідальністю ▶ повне товариство ▶ командитне товариство ▶ адвокатське об'єднання ▶ адвокатське бюро

ⓘ Утворення юридичної особи у формі виробничого кооперативу або одного з видів господарських товариств, вказаних у класифікаторі, незалежно від положень їх установчих документів, завжди вказуватиме на мету її діяльності – одержання прибутку та його подальший розподіл між учасниками.

Непоширення вимог п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону на випадки, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації.

Суб'єкти управління об'єктами державної власності здійснюють управління корпоративними правами держави в господарських товариствах, функції з управління якими вони здійснюють, та державними унітарними підприємствами шляхом призначення представників держави для участі у загальних зборах господарських товариств та шляхом призначення (обрання) представників держави і незалежних членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств, єдиним акціонером (учасником) яких є держава (ч. 3 ст. 11 Закону України «Про управління об'єктами державної власності»).

Процедуру їх призначення (обрання) встановлено Порядком визначення та затвердження кандидатур представників держави, які призначаються до наглядових рад державних унітарних підприємств, і тих, які беруть участь у загальних зборах та обираються до наглядових рад господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 143.

10.1. Питання практичного застосування вимог Закону, якими встановлені обмеження щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку

Приклад 1. Входження до складу правління громадського об'єднання

✎ Особа входить до складу правління чи інших виконавчих органів громадської організації чи громадської спілки.

❓ Чи є це порушенням вимог п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону?

➡ Ні, за умови, що перебування у складі зазначених органів не передбачатиме отримання матеріальної винагороди.

Нормативне регулювання:

➡ громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів (ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання»).

Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка.

Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку.

Приклад 2. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку

✎ Особа входить до складу органів об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

❓ Чи є це порушенням вимог п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону?

➡ Ні, за умови, що перебування у складі зазначених органів не передбачатиме отримання матеріальної винагороди.

Нормативне регулювання:

➡ об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (далі – об'єднання) – це юридична особа, створена власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна (ст. 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»);

➡ об'єднання є неприбутковою організацією і не має на меті одержання прибутку для його розподілу між співвласниками (ч. 7 ст. 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»).

Приклад 3. Учасник (засновник) благодійного фонду

✎ Особа входить до складу учасників (засновників) благодійного фонду та здійснює управління (керівництво) таким фондом.

❓ Чи є це порушенням вимог п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону?

➡ Ні, за умови, що така діяльність не буде оплачуваною.

Нормативне регулювання:

➡ благодійна організація – це юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», як основну мету її діяльності (ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»).

Метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій (ч. 1 ст. 11 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»).

Також благодійні організації належать до переліку неприбуткових організацій (п.п. 133.4.6 п. 133.4 ст. 133 ПК).

Приклад 4. Вхідження до складу комісії з припинення юридичної особи

✎ Державний службовець відповідного державного органу входить до складу комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) – суб'єкта господарювання, який належить до сфери управління такого державного органу.

❓ Чи є це порушенням вимог п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону в частині входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації?

➡ Ні, за умови, що така діяльність не буде оплачуваною.

Нормативне регулювання:

➡ обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяль-

ності поширюються на випадки, визначені п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

➡ до комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) з моменту призначення переходять повноваження щодо управління справами юридичної особи (ч. 4 ст. 105 ЦК);

➡ виконання функцій комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) може бути покладено на орган управління юридичної особи (абз. 2 ч. 3 ст. 105 ЦК).

Комісія з припинення юридичної особи не є органом управління юридичної особи, а тому входження державних службовців державного органу до складу комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) не є порушенням вимог п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону.

11. ОБМЕЖЕННЯ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ВИКОНАННЯМ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У ст. 26 Закону встановлено низку обмежень для осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

⚠ Такі обмеження не поширюються на осіб, які переводяться до іншого державного органу або іншим чином змінюють місце роботи, продовжуючи водночас виконувати функції держави або місцевого самоврядування. Це впливає з формулювання «припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» в абз. 1 ч. 1 ст. 26 Закону.

11.1. Зміст обмежень

11.1.1. Укладення трудових договорів

Заборонено протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами-підприємцями, якщо особи протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або ФОП.

У цьому контексті важливими є кілька аспектів:

- ▶ вказане обмеження стосується укладення трудових договорів (контрактів) або вчинення правочинів у сфері підприємницької діяльності лише з юридичними особами приватного права або ФОП. Відповідно, це обмеження не стосується укладення особою трудового договору або вчинення правочину з органами державної влади, державними чи комунальними підприємствами або фізичними особами;
- ▶ у нормі йдеться про фактичне здійснення повноважень з контролю або нагляду, а тому, власне, наявність повноважень, за умови, що вони не реалізовувались щодо конкретної юридичної особи або ФОП, не забороняє надалі укладати трудові договори або правочини з такими особами;
- ▶ реалізація таких повноважень або прийняття рішень мало відбутися протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Тому таке обмеження не застосовується,

якщо особа, зазначена в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, хоч і приймала рішення стосовно юридичної особи, проте такі дії вчинялися раніше ніж за рік до припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

11.1.2. Представлення інтересів осіб

Заборонено протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), у яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення такої діяльності.

⚠ Під поняттям «орган, у якому працювала особа» слід розуміти державний орган як суб'єкт владних повноважень.

✍ Так, якщо особа працювала в певному територіальному органі Міністерства юстиції України або Національної поліції України, вказана заборона поширюється на представлення інтересів осіб у справах, у яких іншою стороною є Міністерство юстиції України та Національна поліція України як центральні органи виконавчої влади або будь-який територіальний орган Міністерства юстиції України та Національної поліції України.

11.1.3. Розголошення/використання інформації

Заборонено безстроково розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала відома особі у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень, крім випадків, установлених законом.

11.2. Питання практичного застосування вимог Закону, якими встановлені обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування

Приклад 1

✍ Особа була державним інспектором відділу нагляду у металургії та машинобудуванні територіального органу Державної служби України з питань праці, що здійснює діяльність на території Запорізької області. Після припинення виконання функцій держави особа уклала трудовий договір із юридичною особою приватного права, яка здійснює діяльність у сфері металургії на території м. Запоріжжя. До припинення виконання функцій держави особа участі у наглядових заходах стосовно зазначеного підприємства не брала.

? Чи має місце порушення обмеження, встановленого в п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону, в частині укладенні трудових договорів з юридичними особами приватного права у вказаній ситуації?

➔ Ні, не має.

Відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» заходи державного нагляду (контролю) – це планові та позапланові заходи, які здійснюються у формі перевірок, ревізій, оглядів, обстежень та в інших формах, визначених законом.

Порушення обмежень п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону буде у разі фактичної реалізації безпосередньо особою, яка звільнилася, повноважень підрозділу, зокрема: здійснення перевірок, ревізій, оглядів, обстежень або вжиття інших заходів стосовно юридичної особи, з якою укладено трудовий договір, чи участь у підготовці або прийнятті відповідних рішень щодо такої юридичної особи.

Приклад 2

✎ Особа 1 працювала слідчим та розслідувала кримінальне провадження, де Особа 2 мала статус підозрюваного. Протягом року після звільнення з посади слідчого Особа 1 почала здійснювати захист Особи 2 (не представництво інтересів).

? Чи буде це порушенням обмеження, встановленого в п. 3 ч. 1 ст. 26 Закону щодо представлення інтересів особи у справах, в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності?

➔ Так, це буде порушенням.

Нормативне регулювання:

➔ Закон не визначає змісту представництва як діяльності, на здійснення якої ним встановлено обмеження.

Перелік справ, на представництво в яких зазначеним положенням Закону встановлено заборону, не є вичерпним, така діяльність не обмежується виключно окремими видами адвокатської діяльності й включає як представництво, що здійснюється відповідно до цивільного законодавства, так і різні види процесуального представництва;

➔ Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», виокремлюючи такі види адвокатської діяльності, як представництво та захист, у ст. 20 наділяє адвоката професійними правами, що є логічними для всіх видів адвокатської діяльності.

Адвокат зобов'язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, у тому числі з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій (ч. 4 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Отже, адвокатська діяльність незалежно від її виду (захист, представництво тощо) здійснюється від імені та в інтересах особи, якій надається правова допомога, та в обсязі, визначеному такою особою у договорі про надання правової допомоги.

Таким чином, обмеження, встановлені п. 3 ч. 1 ст. 26 Закону, поширюються на випадки здійснення захисту в справах, у яких іншою стороною є орган, в якому особа, що припинила виконання функцій держави, працювала на момент припинення відповідної діяльності.

Приклад 3

✎ Особа працювала прокурором. Протягом року після припинення відповідної діяльності ця особа почала здійснювати захист обвинуваченого у кримінальному провадженні. Водночас іншою стороною цього кримінального провадження є прокурор (згідно з вимогами КПК).

? Чи буде це порушенням обмеження, встановленого у п. 3 ч. 1 ст. 26 Закону щодо представлення інтересів особи у справах, в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності?

➔ Так, це буде порушенням.

Нормативне регулювання:

➔ згідно з п. 15 ч. 1 ст. 3 КПК прокурор – це особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 15 Закону України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень і відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК є стороною кримінального провадження з боку обвинувачення;

➔ прокурори в Україні мають єдиний статус, незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про прокуратуру»);

- прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про прокуратуру»).

Систему прокуратури України (ч. 1 ст. 7 Закону України «Про прокуратуру») становлять:

- 1) Офіс Генерального прокурора;
- 2) обласні прокуратури;
- 3) окружні прокуратури;
- 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

На прокуратуру покладаються такі функції (ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру»):

- ▶ підтримання державного обвинувачення в суді;
- ▶ представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України;
- ▶ нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- ▶ нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Функції прокуратури України здійснюються виключно прокурорами (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про прокуратуру»).

Тобто прокурор, реалізуючи визначені повноваження у межах кримінального провадження (згідно зі ст. 36 КПК), є представником відповідного органу прокуратури та прокуратури загалом, на яку покладається реалізація у кримінальному провадженні вказаних функцій.

Приклад 4

✍ Особа звільнилася з Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області та здійснює адвокатську діяльність. Протягом року після звільнення особа почала представляти інтереси позивача у справі, де відповідачем є Головне управління Пенсійного фонду України в Київській області.

? Чи порушуватиме особа обмеження, встановлене у п. 3 ч. 1 ст. 26 Закону щодо представлення інтересів особи у справах, в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності?

➔ Так, порушуватиме.

Нормативне регулювання:

- Пенсійний фонд України (далі – Фонд) є центральним органом виконавчої влади, який здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи (відповідно до Положення про Пенсійний фонд України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 № 280).

→ Територіальними органами Фонду є:

- 1) головні управління Фонду в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі;
- 2) управління Фонду в районах, містах, районах у містах, а також об'єднані управління (відповідні положення затверджені постановою правління Пенсійного фонду України від 22.12.2014 № 28-2).

Головні управління Фонду підпорядковуються Фонду та разом із управліннями Фонду в районах, містах, районах у містах, а також об'єднаними управліннями, утворюють систему територіальних органів Фонду.

Кожен територіальний орган Фонду діє від його імені та реалізує його повноваження на певній території, а отже, в розумінні Закону є державним органом.

Зважаючи на викладене, у вказаній ситуації матиме місце порушення заборони, встановленої у п. 3 ч. 1 ст. 26 Закону.

Приклад 5

✍ Особа 1 звільнилася з територіального підрозділу головного управління Національної поліції в області й тепер займається адвокатською діяльністю. В рамках своєї адвокатської діяльності Особа 1 планує представляти інтереси Особи 2 у справі, де іншою стороною є територіальний підрозділ патрульної поліції.

? Чи має право Особа 1 представляти інтереси Особи 2?

⇒ Ні, оскільки такими діями порушуватиме обмеження, встановлене в п. 3 ч. 1 ст. 26 Закону.

Нормативне регулювання:

→ відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади.

Національна поліція здійснює свої повноваження через центральний орган управління та утворені в установленому порядку територіальні (у тому числі міжрегіональні) органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах (ч. 1 ст. 13, ч. 1 ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію», п. 7 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877).

Таким чином, територіальні та міжрегіональні органи поліції становлять єдину систему Національної поліції як центрального органу виконавчої влади (державного органу).

Передбачене у п. 3 ч. 1 ст. 26 Закону обмеження поширюватиметься на осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, якщо при представленні ними інтересів будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах) другою стороною буде Національна поліція: центральний орган управління поліцією, територіальний чи міжрегіональний орган (їхній перелік визначено у ч.ч. 1 та 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію»).

12. ОБМЕЖЕННЯ СПІЛЬНОЇ РОБОТИ БЛИЗЬКИХ ОСІБ

12.1. Зміст обмеження

Особи, зазначені в п. 1. ч. 1 ст. 3 Закону, не можуть:

- ▶ мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб;
- ▶ бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Пряме підпорядкування – це відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

Близькі особи – члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у ч. 1 ст. 3 Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Таке повідомлення здійснюється стосовно всіх близьких осіб, які працюють в органі, незалежно від того, яку посаду вони обіймають, та чи призведе таке призначення до утворення відносин прямого підпорядкування між близькими особами.

У повідомленні необхідно зазначити також про близьких осіб, які працюють в органі вищого (нижчого) рівня до органу, в який працевлаштовується особа, оскільки поняття «пряме підпорядкування» охоплює повноваження щодо прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень (у тому числі участь у вирішенні таких питань) тощо.

12.2. Виключення з обмеження спільної роботи близьких осіб

Обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюються на:

- ▶ народних засідателів і присяжних;
- ▶ близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;
- ▶ осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

До сільських населених пунктів належать села і селища незалежно від їх адміністративної підпорядкованості.

Селища міського типу належать не до сільських, а до міських населених пунктів (Положення про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР, затверджене Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 12.03.1981 № 1654-X).

При визначенні належності до гірського населеного пункту слід керуватись Переліком населених пунктів, яким відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», надається статус гірських, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.08.1995 № 647.

⚠ Статус особи, яка проживає і працює (навчається) на території гірського населеного пункту, надається громадянам, що постійно проживають, постійно працюють або навчаються на денних відділеннях навчальних закладів у цьому населеному пункті, про що громадянам виконавчим органом відповідної місцевої ради видається посвідчення встановленого зразка (ст. 5 Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні»).

Якщо підприємство, установа, організація розташовані за межами населеного пункту, якому надано статус гірського, але мають філії, представництва, відділення, інші відокремлені підрозділи і робочі місця в населених пунктах, що мають статус гірських, на працівників, які постійно в них працюють,

поширюється статус особи, що проживає й працює (навчається) на території населеного пункту, якому надано статус гірського.

12.3. Порядок і строки дій у разі виникнення обставин прямого підпорядкування між близькими особами:

- ▶ у 15-денний строк близькі особи вживають заходів щодо усунення таких обставин;
- ▶ якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування;
- ▶ у разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

⚠ При усуненні обставин прямого підпорядкування близьких осіб переведення може бути застосоване як до особи, яка перебуває у прямому підпорядкуванні, так і до особи, у якій в прямому підпорядкуванні перебуває близька особа. Натомість, у разі неможливості переведення, звільненню підлягає саме особа, яка перебуває в підпорядкуванні.

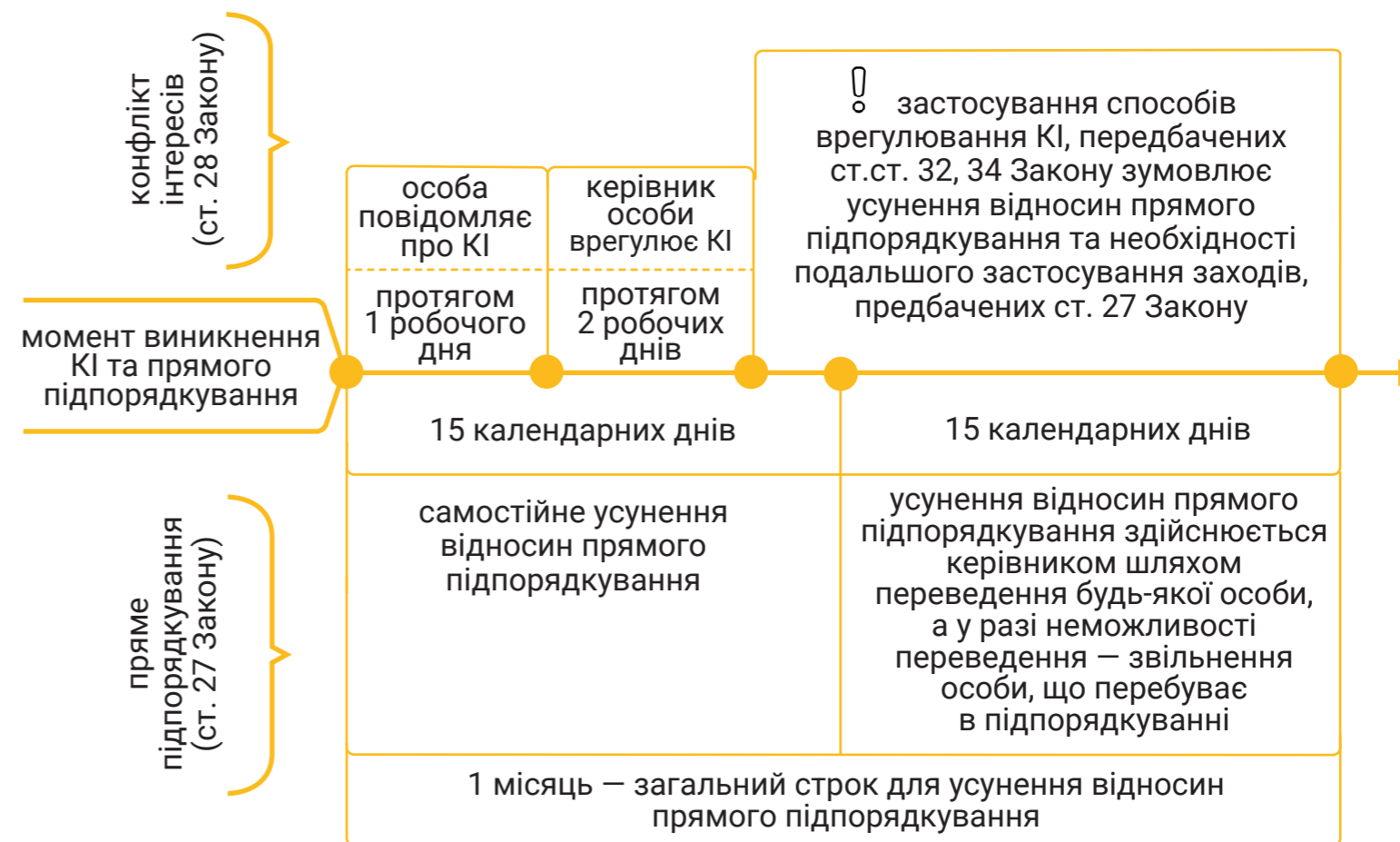
⚠ На посадових осіб юридичних осіб публічного права, які не зазначені в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, зокрема на керівників та інших посадових осіб державних та комунальних підприємств, установ, організацій, не поширюються обмеження спільної роботи близьких осіб, визначені в ст. 27 Закону. Але на вказаних осіб поширюються вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачені у ст. 28 Закону. Відносини прямого підпорядкування між близькими особами завжди зумовлюють наявність потенційного конфлікту інтересів у особи, якій підпорядковується його близька особа. У такому випадку слід вживати передбачених Законом заходів для врегулювання конфлікту інтересів.

12.4. Алгоритм дій осіб, на яких одночасно поширюються вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та обмеження щодо спільної роботи близьких осіб

На осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону, поширюються вимоги щодо обмеження спільної роботи близьких осіб. Крім того, робота у підпорядкуванні близької особи є обставиною, за якої виникає потенційний конфлікт інтересів.

У вказаній ситуації особа, в підпорядкуванні якої працює близька особа, зобов'язана одночасно дотримуватись вимог ст. 27 Закону щодо вжиття заходів з усунення обставин прямого підпорядкування та вимог ст. 28 Закону щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

При цьому слід враховувати, що час для виконання вимог ст. 28 Закону є більш обмеженим (повідомлення про конфлікт інтересів здійснюється не пізніше наступного робочого дня з моменту виявлення, а врегулювання конфлікту інтересів – протягом 2-х робочих днів з дня отримання повідомлення), ніж час для усунення обставин прямого підпорядкування близьких осіб (до 1 місяця з моменту виникнення обставин).

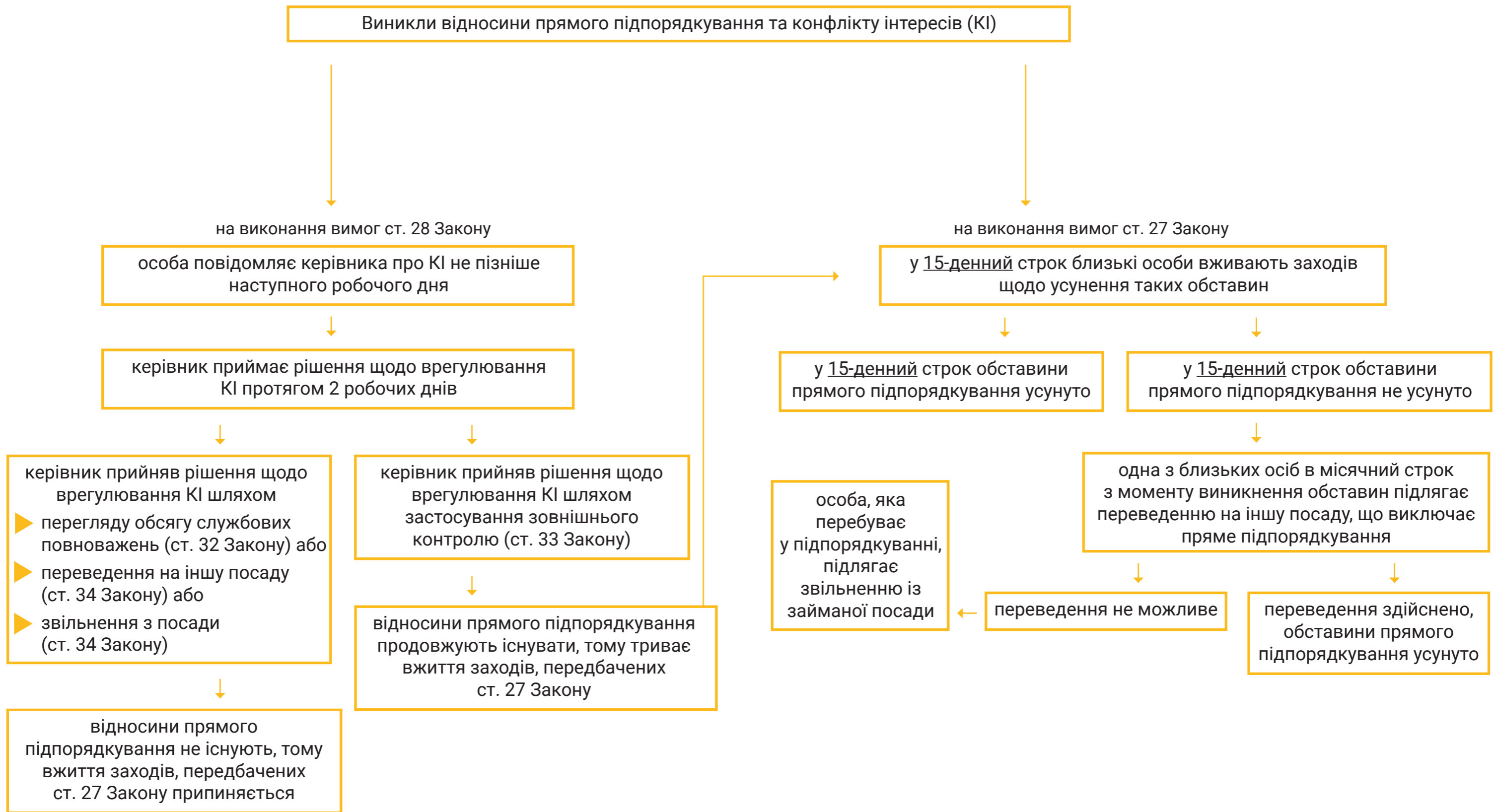

На відміну від положень ст. 27 Закону, які містять імперативну заборону щодо спільної роботи близьких осіб, ст. 28 допускає роботу близької особи у підпорядкуванні за умови врегулювання конфлікту інтересів.

Отже, для виконання вимог обох статей особа, у якій в підпорядкуванні працює близька особа, не пізніше наступного дня з моменту виникнення конфлікту інтересів має повідомити про це свого безпосереднього керівника або особу, уповноважену на її звільнення/ініціювання звільнення, а керівник/особа, уповноважена протягом 2-х днів після такого повідомлення – вжити заходів щодо його врегулювання. Таким чином, вимоги ст. 28 Закону буде виконано.

Якщо як захід врегулювання конфлікту інтересів буде обрано перегляд службових повноважень, переведення особи на іншу посаду або звільнення, надалі буде відсутня потреба в застосуванні передбачених ст. 27 Закону механізмів усунення відносин прямого підпорядкування, оскільки такі заходи врегулювання конфлікту інтересів усувають відносини прямого підпорядкування.

Якщо буде застосовано такий захід врегулювання конфлікту інтересів, як зовнішній контроль, виконання вимог ст. 27 Закону має продовжуватися.

12.5. Питання практичного застосування положень Закону, якими встановлено обмеження спільної роботи близьких осіб

Приклад 1. Головний спеціаліст і керівник органу

✎ Державний службовець працює на посаді головного спеціаліста в структурному підрозділі органу державної влади й безпосередньо підпорядковується керівнику відділу, в якому він працює. Керівником органу державної влади є рідний брат головного спеціаліста.

? Чи є це порушенням ст. 27 Закону?

➔ Так, це порушення ст. 27 Закону.

Нормативне регулювання:

➔ на державних службовців поширюються обмеження спільної роботи близьких осіб. Вони не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам (ст. 27 Закону). Особи, які претендують на зайняття посад, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Враховуючи визначення поняття «пряме підпорядкування», відносини прямого підпорядкування існують не тільки між працівником та його безпосереднім керівником, а також між працівником та будь-яким його керівником, який має повноваження вирішувати питання (брати участь у вирішенні) прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

Головний спеціаліст відділу, який працює в структурному підрозділі органу державної влади, перебуває у прямому підпорядкуванні як у керівника відділу (свого безпосереднього керівника), так і у керівника органу державної влади, тобто свого рідного брата, який є близькою особою в розумінні ст. 1 Закону.

В описаній ситуації між головним спеціалістом та керівником органу, які є близькими особами, існують відносини прямого підпорядкування, що, враховуючи вимоги ст. 27 Закону, заборонено.

Приклад 2. Начальник районного управління освіти та директор школи

✎ Чоловік працює на посаді начальника районного управління освіти, а дружина є директором однієї зі шкіл цього району. Школа підпорядкована цьому управлінню освіти.

? Чи поширюється на таких осіб обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, визначене у ст. 27 Закону, враховуючи те, що вони працюють не в одному органі (закладі)?

➔ Так, поширюється.

Для встановлення наявності відносин прямого підпорядкування визначальним є наявність у начальника районного управління освіти (чоловіка) повноважень вирішувати питання (брати участь у вирішенні питань) прийняття на роботу, звільнення з роботи директора школи (дружини), застосування до неї заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням.

⚠ Хоча в цьому випадку на директора школи (дружину) не поширюються вимоги ст. 27 Закону, разом з тим під відповідну заборону підпадає начальник районного управління освіти (її чоловік), отже, має бути вирішено питання щодо усунення прямого підпорядкування.

Приклад 3. Юридична та фактична адреси юридичної особи

✎ Державне підприємство-роботодавець має зареєстровану юридичну адресу у місті, а фактичне місце роботи особи на цьому підприємстві розташоване у сільському населеному пункті.

? Чи застосовуються вимоги ст. 27 Закону щодо обмеження спільної роботи близьких осіб у такому випадку?

➔ Ні, не застосовуються.

Обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюються на осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами). У цьому випадку слід враховувати не юридичну адресу підприємства роботодавця, а місце фактичної роботи відповідної особи, що розташоване у сільському населеному пункті.

⚠ Незважаючи на те, що відповідні особи не підпадають під дію обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, визначеного у ст. 27 Закону, на особу, яка має у підпорядкуванні близьку особу, поширюються вимоги ст. 28 Закону щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Приклад 4. В.о. керівника структурного підрозділу та головний спеціаліст

✍ На особу, яка працює на посаді одного з керівників відділів самостійного структурного підрозділу, поклали виконання обов'язків керівника цього самостійного структурного підрозділу. На посаді головного спеціаліста іншого відділу цього ж структурного підрозділу працює її близька особа.

❓ Чи поширюватимуться на вказаних осіб передбачені у ст. 27 Закону обмеження спільної роботи близьких осіб?

➡ Залежить від підстави покладення виконання обов'язків (за вакантною посадою чи у разі тимчасового заміщення)

Нормативне регулювання:

- ➡ з метою уникнення під час правозастосування ст. 27 Закону колізій і двозначності, що виникають через відсутність на рівні закону понять «виконувач обов'язків» (в.о.), «тимчасово виконуючий обов'язки» (т.в.о.), необхідно визначити сфери застосування обмеження спільної роботи близьких осіб в умовах прямого підпорядкування;
- ➡ умовно осіб, які тимчасово виконують обов'язки на посаді, можна поділити на тих, що призначені для виконання обов'язків за вакантною посадою, і таких, які виконують обов'язки для заміщення тимчасово відсутнього працівника;
- ➡ так, призначення працівника виконувачем обов'язків на вакантну посаду не вважається тимчасовим заміщенням, оскільки таке призначення, по суті, є переведенням на іншу постійну роботу за погодженням між сторонами трудового договору, особа, призначена виконувачем обов'язків за вакантною посадою, відповідно до ст. 27 Закону не може мати у прямому підпорядкуванні близьких осіб;
- ➡ у разі виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника (відпустки, відрядження, тимчасова непрацездатність, підвищення кваліфікації тощо) заміщення вважається тимчасовим. Воно виникає у зв'язку із виробничою необхідністю або може бути

пов'язане з розпорядчими функціями, з правом підпису відповідних документів. У контексті такого тимчасового заміщення особи, які його здійснюють, не підпадають під дію обмеження спільної роботи близьких осіб, встановленого у ч. 1 ст. 27 Закону.

Водночас підпорядкування, яке виникає при виконанні обов'язків тимчасово відсутнього керівника, посада якого не є вакантною, хоча і є прямим та не створює підстав для поширення обмеження спільної роботи близьких осіб, проте такі особи зобов'язані дотримуватися вимог ст. 28 Закону щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Приклад 5. Начальник відділу міської ради та міський голова

✍ Особу призначили на посаду начальника відділу освіти міської ради. Водночас на посаді міського голови працює її двоюрідний брат. Вказані особи вважають, що їм можна працювати разом, оскільки у ст. 27 Закону передбачено, що її вимоги щодо заборони роботи у прямому підпорядкуванні близьких осіб не поширюються на осіб, якщо вони прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним із них статусу виборної особи.

❓ Чи можна вказаним особам працювати разом у такому випадку?

➡ Ні, не можна.

Нормативне регулювання:

- ➡ посадові особи місцевого самоврядування не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам (ч. 1 ст. 27 Закону);
- ➡ водночас у п. 2 абз. 3 ч. 1 ст. 27 Закону міститься виняток. Обмеження спільної роботи близьких осіб не поширюється на близьких осіб, які прямо підпорядковані одна одній у зв'язку з набуттям однією з них статусу виборної особи.

Ключовою ознакою цього винятку є момент набуття однією з близьких осіб статусу виборної особи, з яким пов'язано виникнення обмежень роботи близьких осіб, які прямо підпорядковані одна одній.

Так, у разі обрання однієї з близьких осіб на виборну керівну посаду, в той час як інша близька особа вже працює на іншій невиборній

посаді в цьому самому органі, на них не поширюються обмеження роботи близьких осіб, які зазначені у ч. 1 ст. 27 Закону.

Водночас у разі, якщо після набуття однією з близьких осіб статусу виборної особи, інша близька особа претендує на посаду в цьому самому органі, на них поширюється обмеження роботи близьких осіб, оскільки статус виборної особи набуто до призначення близької особи на посаду.

В описаній ситуації на зазначених осіб поширюються вимоги ст. 27 Закону, оскільки особу призначили на посаду начальника відділу освіти міської ради після того, як її двоюрідного брата було обрано міським головою.

13. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ТА ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

За порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції особа може бути притягнута, зокрема, до адміністративної та дисциплінарної відповідальності.

 Заходи щодо притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які займають відповідальне чи особливо відповідальне становище (складання протоколів), не можуть бути реалізовані Національним агентством у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України від 27.10.2020 № 13-р/2020.

13.1. Кримінальна відповідальність

В окремих випадках вчинення дій та/або прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів може містити ознаки складу одного з корупційних кримінальних правопорушень, перелік яких наведено у примітці до ст. 45 КК.

Ознаки конфлікту інтересів у складі кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 364 КК:

- ▶ використання влади та службового становища всупереч інтересам служби (в об'єктивній стороні складу);
- ▶ мета одержання неправомірної вигоди (у суб'єктивній стороні складу).

13.2. Адміністративна відповідальність передбачена за:

Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁴ КУпАП):

- ▶ за порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, – штраф від 5100 до 8500 гривень з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом (ч. 1 ст. 172⁴ КУпАП);
- ▶ за порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання

прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), – штраф від 5100 до 8500 гривень з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності (ч. 2 ст. 172⁴ КУпАП);

- ▶ за будь-яку із вищевказаних дій, вчинену особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, – штраф від 8500 до 13600 гривень з конфіскацією отриманого доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік (ч. 3 ст. 172⁴ КУпАП).

Порушення обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172⁵ КУпАП):

- ▶ за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків – штраф від 1700 до 3400 гривень із конфіскацією такого подарунка (ч. 1 ст. 172⁵ КУпАП);
- ▶ за таку саму дію, вчинену особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, – штраф від 3400 до 6800 гривень із конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік (ч. 2 ст. 172⁵ КУпАП).

Порушення окремих вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172⁷ КУпАП):

- ▶ за неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів, – штраф від 1700 до 3400 гривень (ч. 1 ст. 172⁷ КУпАП);
- ▶ вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів, – штраф від 3400 до 6800 гривень (ч. 2 ст. 172⁷ КУпАП);
- ▶ будь-яка із вищевказаних дій, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, – штраф від 6800 до 13600 гривень з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік (ч. 3 ст. 172⁷ КУпАП).

 – щодо застосування положень виділених сірим кольором дивіться сторінку 1 цих Методичних рекомендацій.

Особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення,

пов'язане з корупцією, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом (ч. 5 ст. 65 Закону).

У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення особи, відстороненій від виконання службових повноважень, відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, зумовленого таким відстороненням.

13.3. Дисциплінарна відповідальність передбачена за:

- ▶ неповідомлення особою безпосереднього керівника про наявність у неї потенційного конфлікту інтересів;
- ▶ невжиття керівником заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів у підлеглому;
- ▶ непередачу в управління корпоративних прав чи порушення особою строків такої передачі, неповідомлення чи порушення строку повідомлення Національного агентства про таку передачу в управління підприємств та корпоративних прав, ненадання до Національного агентства нотаріально завіреної копії договору про таку передачу.

13.4. Службове розслідування проводиться (ч. 3 ст. 65 Закону)

- ▶ для виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушення або невиконання вимог Закону в інший спосіб;
- ▶ за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства;
- ▶ за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, де працює особа, яка вчинила таке правопорушення;
- ▶ у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

! Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) з порушенням вимог Закону, підлягають скасуванню або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою будь-якої зацікавленої особи, а також прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування. Правочин, укладений внаслідок порушення вимог Закону, може бути визнаний судом недійсним.

Рекомендована форма повідомлення безпосереднього керівника про реальний/потенційний конфлікт інтересів

Керівнику _____

(ПІБ особи, яка повідомляє, посада)

Повідомлення про реальний/потенційний конфлікт інтересів

(стисло викласти ситуацію, в якій виник реальний/потенційний конфлікт інтересів, зміст приватного інтересу, службові повноваження, під час виконання яких приватний інтерес впливає (може вплинути) на об'єктивність та неупередженість прийняття рішень, вчинення дій)

Додатки:

Дата

Підпис особи, яка повідомляє

Рекомендована форма повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про наявність реального/потенційного конфлікту інтересів (якщо особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника)

1. Інформація про особу, яка повідомила про наявність реального, потенційного конфлікту інтересів: _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

2. Місце роботи особи: _____

(повне найменування органу державної влади або місцевого самоврядування, юридичної особи публічного права тощо)

3. Посада, на яку призначено (обрано) особу: _____

4. Дата призначення (обрання) на посаду: _____

5. Перелік службових повноважень, під час виконання яких виник реальний чи потенційний конфлікт інтересів: _____

6. Інформація стосовно наявності реального, потенційного конфлікту інтересів: _____

(стисло викласти ситуацію, в якій виник реальний, потенційний конфлікт інтересів, а також

зміст приватного інтересу, що впливає на об'єктивність прийняття рішення)

7. Інформація про заходи, які вжито щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів (якщо такі заходи вживалися): _____

Дата

Підпис особи, яка повідомляє

**Рекомендована форма повідомлення Національного агентства з питань
запобігання корупції про передачу в управління підприємств та/або
корпоративних прав**

1. Інформація про особу, яка передала в управління належні їй підприємства та/або корпоративні права: _____

(прізвище, ім'я, по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків)

2. Посада, на яку призначено (обрано) особу, у зв'язку з чим здійснено передачу в управління належних їй підприємств та/або корпоративних прав: _____

3. Дата призначення (обрання) на посаду (з наданням копії організаційно-розпорядчого документа про призначення/обрання на посаду) _____

4. Дата передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління: _____

5. Відомості про передані підприємства та/або корпоративні права: _____

(найменування переданого в управління підприємства, його організаційно-правова форма, код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частка у статутному (складеному) капіталі підприємства, у грошовому та відсотковому вираженні, а у випадку, якщо це цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, відомості стосовно виду цінного паперу, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів)

6. Спосіб передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління: _____

7. Інформація про особу, в управління якій передано підприємства та/або корпоративні права: _____

(прізвище, ім'я та по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків) особи, в управління якій передано підприємства та/або корпоративні права або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців)

Додатки: _____

(нотаріально засвідчена копія укладеного договору, копії наказу про призначення (рішення про обрання) на посаду та установчих документів чи документів, що підтверджують наявність корпоративних прав)

Дата: _____

Підпис особи, яка повідомляє: _____